

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL SİYASET KÜRSÜSÜ
ANABİLİM DALI

176147

**ÇEVRE SORUNLARI VE
İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİNİN
ÇEVRE SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Abdülkadir ŞENGÖR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bengü DERELİ

İstanbul, 1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	4
İÇİNDEKİLER.....	2
GİRİŞ	5
BÖLÜM I	7
ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ:	7
Çevre ve İnsan	7
1- Çevre nedir?	7
1.1. Doğal Çevre	7
1.2. Yapay Çevre	7
1.3. Çevre Sorunları ve kirlenme	8
2. Bilim olarak ekoloji	9
2.1. Ekoloji Kavramı	9
2.2. Ekolojinin Konusu, Gelişimi ve diğer bilimlerle ilişkisi	10
2.3. Ekolojinin Bölümleri	11
2.4. Ekosistem kavramı	12
2.5. Ekosistem Unsurları	13
3. İnsan-Çevre ilişkisi	14
BÖLÜM II	16
Uluslararası Düzeyde Çevre Sorunları	16
A Stockholm Konferansı ve UNEP	18
B Uluslararası Çevre Hukuku	19
C Genel olarak Türkiye’de çevre sorunları	20
D Genel olarak Türkiye’de kentleşme sorunu	21
E Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre sorunlarına yaklaşımları	24
1. İl Özel İdareleri	24
2. Köyler	24
3. Belediyeler	24

BÖLÜM III	27
İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİNDE ÇEVRE SORUNLARINA GENEL YAKLAŞIM	27
A 3030 sayılı yasada çevreyle ilgili hükümler	27
B Çevre Yasası, İl Çevre kurulu ve görevleri	28
C İst. Büyük Şehir Belediyesinin Çevreyle ilgili birimler, çalışmaları ve eleman nitelikleri	29
1. İSKİ	29
1.1. Atıksu çalışmaları ve su kaynaklarını geliştirme projeleri	30
2- Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü	32
2.1. Deniz Kirliliği kontrolü	33
2.2. Hava Kirliliği	34
2.2.1. Isınma kaynaklı kirlilik ve yapılan çalışmalar	34
2.2.2. Sanayiden kaynaklanan kirlilik ve yapılan çalışmalar	42
2.2.3. Taşıt Egzost gazı kirliliği	43
2.3. Haliç'in taranması ve Rehabilitasyon projesi çalışmaları	44
2.4. Gürültü ile ilgili çalışmalar	45
2.5. Çevre ile ilgili değişik çalışmalar	45
2.6. Katı Atık Projesi	46
2.7. Hizmet Araç ve Gereçleri	47
2.8. Hizmet/Yatırım Durumu	48
SONUÇ	50
KAYNAKÇA	53

ÖNSÖZ

Çevre Sorunları 1900'lü yıllardan itibaren olumsuz etkisi görülmeye başlanmış, Dünyada son 30 yıldır, ülkemizde de son 15 yıldır konuşulmaya, tartışılmaya ve çözüm önerilmeye başlanmış ve hemen herkesi değişik yönleriyle az ya da çok ilgilendirmektedir.

Bu tezde genel olarak Çevre-İnsan İlişkilerine, Dünyada ve Türkiye'deki çevre sorunlarına değinilerek, özelde ise İstanbul'un çevre sorunları ve İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin çevreyle ilgili birimlerinin çevre sorunları konularındaki çalışmalarını incelemektedir.

Çalışmalarımda bana yardımcı olan hocam sayın Prof. Dr. Bengü Dereli'ye teşekkürlerimi arz ederim.

Çevre Sorunları konusundaki araştırmalara İnşaallah yardımcı olmak dileğiyle...

Abdülkadir ŞENGÖR
İstanbul-1995

GİRİŞ

Çevre, insan dahil tüm canlıların yaşamları süresince ilişkide buldukları dış ortamdır. Hava, su ve toprak bu ortamın fiziksel öğelerini oluştururken, üreticiler (bitkiler), tüketiciler (hayvanlar) ayrıştırıcılarda (Mikroorganizmalar, bakteri ve mantarlar) ortamın biyolojik öğelerini oluştururlar. Genel olarak bir çevrede bu iki ana grubun karşılıklı ve birbirleriyle bir etkileşimleri vardır. Çevreyle ilgili olan bilim dalları, bu etkileşimin farklı boyutlarını inceler.

Doğada canlıların kendi aralarındaki ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkileri karıştırılmadan sürüyorsa, orada bir doğal denge vardır. Bunun adı da doğal denge-ekolojik dengedir.

İnsan toplumsal yaşantısı içinde, doğal kaynakları kullanarak teknolojisini geliştirmiş ve böylece ekonomik etkinlik türleri de artmıştır. Tüm bunların gelişimiyle insanlar, kendilerine doğal çevreden farklı olarak, bir de yapay çevre oluşturmuşlardır. Bu yapay çevreyle olan ilişkileri sürmekle birlikte, doğayla olan ilişkileri yine de sürmektedir. Bu ilişki, ekolojik sistemin bir parçasıdır. Ancak insanların kendilerine özgü bir yapay çevre oluşturmasından bu yana insan ve doğa arasındaki denge, sürekli doğa aleyhine bozulmaktadır.

Son yıllarda ekolojik dengeyi hızla bozan insan, günümüzde "çevre sorunları" olarak adlandırılan olgunun ana etkenidir. Çevre sorunları doğanın dengesi üzerinde herhangi bir olumsuz etki yapıldığında ortaya çıkar. Bu olumsuz etkilenmeden tüm doğa etkilenir. Bu etkilenmeye insanlar da dahildir. Oysa çoğu kez, bu olumsuzluğun başlangıcı bizzat insanın kendisidir.

İnsan doğadan, hem doğanın yerine yenisini koyamayacağı hızda birşeyler almakta, hem de yokedemeyeceği hızda yeni birşeyler kazandırmaktadır. Bunlar arasında doğanın öğütemeyeceği, kabul edemeyeceği şeyler de vardır. Havaya, toprağa ve suya verilen değişik atıklar, doğanın bu üç temel öğesinin kimyasal, fiziksel ve biyolojik özelliklerini bozmaktadır.

İnsan, üstün yeteneklere sahip ve üretken bir varlıktır. Bu üretkenliğiyle yüzyıllar boyunca kendisi için yararlı birçok şey üreterek, kendisine yapay bir çevre oluşturmuştur. Ancak bu gelişmede ekolojik yaklaşım gözardı edildiğinden, hızla büyüyen çevre sorunlarıyla da karşılaşmaktadır. Bu sorunların farkına varılması son yıllarda olmuşsa da bunu önleyici çalışmalar ve teknoloji geliştirme çalışmaları oldukça yenidir. Gerek teknoloji ve gerekse düşünce-sistem geliştirme çabaları oldukça yenidir. Gerek teknoloji ve gerekse düşünce-sistem geliştirme çabaları her geçen gün daha da artmaktadır.

Çalışmamızın temel amacı, İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin giderek artan çevre sorunlarına yaklaşımları ve bu sorunların çözümü doğrultusunda yapılan çalışmaları kapsamaktadır. Kuşkusuz İstanbul da gerek sanayileşmenin ve gerekse göçe bağlı nüfus artışının hızla sürmesi nedeniyle çevre sorunları çok şiddetli olarak görülmektedir.

Sonuçta bu tezde İstanbul'un çığ gibi büyüyen çevre sorunlarına yerel yönetim olarak İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin hangi birimlerinin ne tür çevre sorunlarıyla uğraştıklarını ve çözüm önerilerini incelemiştir.

BÖLÜM I

ÇEVRE SORUNLARINA GENEL BİR BAKIŞ

ÇEVRE VE İNSAN

1. ÇEVRE NEDİR?

Çevre kavramı insan yaşamı içinde çeşitli boyutlarda ve anlamlarda kullanılmaktadır. Çevre, insanın bütün sosyal, biyolojik, fiziksel ve kimyasal faaliyetlerini sürdürdüğü ortam olarak tanımlanabilir. (1) Kişinin ortaya çıkardığı ve öğrendiği her şey, bir bakıma toplumu oluşturan kuruluşlar, kentler, sanatlar, kişi, doğa, teknik, kültür olarak çevre, hayatı mümkün kılan ve devam ettiren güç koşulların biraraya gelmesiyle oluşan bileşiktir. (2) İnsanın içinde bulunduğu ortam, Doğal çevre ve Yapay çevre olarak ikiye ayrılır.

1.1. Doğal Çevre

Çevre, canlının gelişmesine, insan davranışlarına ve topluma etki edebilecek çok yönlü bir ortamdır. İnsanların ekonomik faaliyette bulunmaları doğal kaynakları kullanmalarına bağlıdır. Doğal çevre, canlı ve cansız varlıklar ile denge içinde olan, temizlenme, yenilenme ve onarılma gibi özellikleri insan faaliyetleri ile bozulmamış, bütün doğal unsurların meydana getirdiği bir bütündür.

1.2. Yapay Çevre

İnsanın, ekonomik faaliyette bulunması sonucunda, doğal çevreden farklı bir çevre oluşur. Bu yapay çevrenin oluşmasıyla beraber doğa ile insan arasındaki denge de bozulmuş olur. Bu bozulma, birbirine bağlı olan zincirin diğer halkalarındaki bozulmaları da beraberinde getirerek, insan aleyhine bir durum oluşturur (3). Yapay çevre, insan yapısı olan, insanın da bir unsuru olduğu bütündür. Yapay çevrenin sağlıksız olması da bir çevre sorunu olmaktadır. Sağlıklı bir yapay çevrenin temel taşları, temiz su, hava, toprak ve iyi besin, sağlık koşullarına uygun konut, kanalizasyon, yol, enerji, eğitim ve sağlık hizmetlerinin karşılanmasıdır.

-
- 1- Necati Sungur, "Toplum ve doğa konseri: Çevre Sorunu" Bilim Teknik, cilt, 21, sayı 252 (Kasım 1988) s. 4
  - 2- Sahir Çörtoğlu, Komşuluk Hukukunda Taşınmaz Mülkiyetin Kullanılmasının Çevreye Etki ve Sonuçları, Ankara, A.Ü.İ.T.İ.a. Yayınları No: 202, 1982 s. 24
  - 3- Nurten Özer, "Tıbbi ekoloji görüşüyle Meteoroloji" Bilim ve Teknik. s. 24

Bu iki ayrımın dışında kalan bir diğer sınıflandırma Sosyal çevre, Özel çevre ayrımıdır. Sosyal çevre, az yada çok toplumun tüm üyeleri tarafından paylaşılan, hava, su, toprak, yollar, parklar gibi unsurların bütünüdür. Bu özelliği itibarıyla sosyal çevre toplumsal bir tüketim malıdır. Dolayısıyla da çevrenin korunması da toplumsal bir mal olmaktadır.

Özel çevre ise insan yapısı olan taşınır ya da taşınmaz kişinin de içinde bulunduğu fiziki yapılardır. Sosyal çevre özel çevreyi kapsar.

Bununla beraber, insanın özel çevre üzerinde gelir ve servetiyle sınırlı olarak bir denetimi söz konusu olabilirken, sosyal çevrenin çeşitli unsurları üzerinde denetim gücü yoktur. (4)

1.3. Çevre Sorunları ve Kirlenme

Çevre kirlenmesi, toprak, su ve havanın fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerinde insan tarafından meydana getirilen ve arzu edilmeyen değişme olarak ifade edilebilir.

Ekosisteme, toplumsal faaliyetler sonucu atılan katı, sıvı, gaz atıklar ekosistemin elemanları tarafından sürekli olarak özümленir. Ancak atıklar doğanın özümleme kapasitesini aştığında, ekosistemin doğal dengesi bozulmaya başlar ve çevre sorunları gündeme gelir. Çevre sorunlarının oluşumu ve boyutu, kirleticileri özümleme kapasitesine, kirleticilere karşı gösterilen duyarlılığa bağlı olarak artar (5).

Ekosistemler için zararlı olan maddeler sadece insanlar tarafından üretilmez. Doğal varlıklar da çevrelere zararlı maddeler bırakırlar. Fakat doğal varlıklar tarafından verilen bu zararlı maddeler yine doğa tarafından yok edilir ve bir denge sağlanır. İnsanların çevreye bıraktıkları zararlı maddelerin çok olması ve değişik özellikler taşıması nedeniyle, bu zararlı maddeler, doğal kuvvetler tarafından yok edilememekte ve ortaya büyük sorunlar çıkmaktadır. Yaşam düzeyinin yükselmesi, teknolojinin ilerlemesi ile sanayi kuruluşlarından ve taşıtlardan çıkan, katı, sıvı, gaz halinde atıklar ile ev ekonomisine ait çöp adı altında toplanan organik ve inorganik atık ve artıklar günümüzün en büyük sorunu haline gelmiştir.

Doğada canlıların kendi aralarındaki ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkileri canlıların sağlıklı gelişmesine imkan veriyorsa, **DOĞAL DENGE** sağlanmış demektir. Aksine bir durum ise bu dengenin bozulduğunu gösterir. Doğal dengenin diğer tanımı da Ekolojik Dengedir. Doğal çevrenin fiziksel ve biyolojik unsurlarından oluşan sisteme Ekosistem veya Ekolojik sistem ve bu sistemi inceleyen bilim dalına Ekoloji (Çevre bilim) denir. Ekoloji dengeyi oluşturan canlı ve cansız varlıklar zincirinin halkalarından bir veya birkaçında olabilecek herhangi bir kopma, zincirin tümünü etkileyerek bu dengenin bozulmasına neden olmaktadır.

4- P.A. Victor, İktisadi Açından Çevre Kirlenmesi, Çev: Ö. Faruk Batırel, İstanbul, MacMillan İktisat Serisi, Akbank Kültür Yayınları 1978, s. 14-15.

5- Halil Erkonak, "Çevre Sorunu ve Sistem Yaklaşımı" Bilim ve Teknik, Cilt 21, sayı 253, (Aralık 1988), s. 15-16.

Bu halkalardan biri olan insan ekolojik dengeyi bozucu faaliyetlerde bulunarak, Çevre sorunlarını meydana getiren etkenlerin başında yer almaktadır.

İnsanlar, toplumsal yaşam ilişkileri içinde, doğal kaynakları kullanarak, teknoloji geliştirerek ekonomik faaliyetlerde bulunurlar. Bu faaliyetlerin gelişimi ile insanlar kendilerine doğal çevreden farklı olan Yapay çevreyi oluştururlar. Toplumlar yapay çevre içindeki yaşam şartlarını geliştirirken doğa ile sürekli ilişki içindedirler. İnsan ve doğa arasındaki bu ilişki ekolojik sistemin bir parçasıdır. İnsanın yer yüzünde yaşamaya ve kendisine ait yapay çevre oluşmaya başlamasından bu yana insan ve doğa arasındaki denge ikinci aleyhine devamlı bozulmaktadır. Bu bozulma, birbirine bağlı olan zincirin diğer halkalarından tamamlanarak bu defa insan aleyhine dönmekte ve böylece bir kısır döngü olarak devam edegelmektedir.

Çevre sorunları, insanlar tarafından meydana getirilen "yapay çevre"nin doğal varlıklarından oluşan "Doğal Çevre" üzerine olumsuz etkileri, yapay çevrenin sağlık şartlarına uygun olmayışı, doğal kaynakların aşırı ve yanlış kullanımı ve çevrenin bu şekilde tahribi sonucu meydana gelmektedir.

Doğanın temel fiziksel unsurları olan hava, su ve toprak üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğu tüm canlı varlıklarda insanlar dahil, olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu olumsuz etkilenmelerden ortaya çıkan çevre sorunlarına "Çevre Kirlilikleri" denmektedir.

Çevre kirliliklerinin oluşmasında temel neden, doğanın insan etkinlikleriyle ortaya çıkan atıkları kendiliğinden giderme yeteneğini aşması ve bozmasıdır. Havaya, suya ve toprağa verilen çeşitli atıklar doğanın bu üç temel unsurunun kimyasal, fiziksel ve biyolojik özelliklerini bozmaktadır. (6)

2. BİLİM OLARAK EKOLOJİ

2.1. Ekoloji Kavramı:

Ekoloji sözcüğü, Eski Yunanca'daki oikos (ev, mülk) ve logos (bilim) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. (7) Terim olarak ekoloji, ilk defa 1867 yılında Alman Biyolog Ernest Haeckel tarafından, doğa ekonomisi ile ilgili bilgiler topluluğu olarak kullanılmıştır. (8).

Haeckel'den sonra, 1873 yılında Fransız Zooloji bilgini Isodore Geoffroy St. Hilaire canlıların aile, birlik grup ve toplumlar içindeki ilişkiler bilimini etholoji olarak tanımlamıştır. Hemen hemen aynı tarihlerde İngiliz doğa bilgini St. George Jackson Mivart, canlıların çevreleri ile ilgili ilişkileri, sürekli olarak yaşadıkları yerleri, uygun olan ışık miktarı ve sıcaklığını diğer canlıları düşmanları ve rekabet edenleri veya yarar sağlayanları inceleyen bilimi heksikoloji olarak ifade et-

6- T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü, Çevre ve Sorunları isimli broşür, s. 1-2.

7- R. Geldiay, A. Kocataş, Genel Ekoloji, İzmir, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Yay., No: 65, 1975, s. 1

8- Ergün Gürpınar, Çevre Sorunları, İst. Der Yay. 1990, s. 13

miştir. Haeckel'in yaptığı tanımın daha etkin olmasının sebebi, o devirde etholoji ve heksikoloji terimlerinin tam olarak açıklanamaması ve Haeckel'in ekoloji teriminin genel bir kullanım alanı bulacak şekilde tanımlanmış olmasıdır. (9).

Haeckel'den sonra, gelen İngiliz Ekoloji Uzmanı Elton, ekolojiyi, hayvanların ekonomi ve sosyolojisi ile uğraşan bilimsel doğa tarihi olarak, Amerikalı bitki ekolojisi uzmanı F. Clement de toplumlar bilimi veya yaşam birlikleri bilimi olarak tanımlamışlardır. (10) İspanyol Ekolojist Malgalef 1968'de, ekolojiyi bireyler ve tüm canlılar düzeyinde karşılıklı veya genel ortamsal faktörlerle ilişki kurma sisteminin araştırılması olarak ifade etmiştir. (11) Çağdaş Amerikan Ekoloji Uzmanı Eugene Odum, Haeckel'in tanımlamasını esas olarak, ekolojiyi canlıların kendi aralarındaki ve çevreleri ile olan karşılıklı ilişkilerinin tümünü doğa ekolojisi olarak tanımlamıştır.

Bu kadar çok ve farklı tanımların ortaya çıkması, ekolojinin ilgilendiği, ilgili olduğu konuların çok çeşitli olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde doğal sistemleri oluşturan öğeler arasındaki ilişkiler ile birlikte, karasal mekanlarda, sularda ve havada meydana gelen enerji akımı ve madde dolaşımı ile bunların kaynaklarını inceleme, ekolojinin en önemli görevleri arasına girmiştir.

Geniş kapsamlı olarak ekoloji, canlılarla birlikte yaşadıkları yetişme ortamını ve bunları oluşturan öğelerin çevreleri ile olan tüm karşılıklı ilişkilerini inceleyen bilimdir. (12) Diğer bir ifadeyle ekoloji çeşitli türdeki canlıların çevreleriyle olan tüm uyumlu yaşamını nasıl sürdürdüklerini veya bu canlıların hangi koşullarda besinlerinin karşıladıkları ve çeşitli fonksiyonların ne türdeki bir canlı topluluğu içinde yürütüldüğünü inceleyen bilim dalıdır (13). Kısaca, ekoloji doğal çevrenin fiziksel ve biyolojik unsurlarından oluşan sistemi inceler (14).

2.2. Ekolojinin Konusu, Gelişimi ve Diğer Bilimlerle İlişkisi:

Çok eski devirlerde ekoloji terimi tam olarak kullanılamamasına rağmen, ekolojiden faydalanılmıştır. Canlıların ekolojik ihtiyaçların tanınması ve bitki yetiştiren insan yaşamının doğaya uyumu ile ilgili, o devirlere ait bilgiler bulunmaktadır. 1850'den sonra botanik çalışmaların ilerlemesiyle, ekolojik çalışmalarda ilerlemeye başlamıştır. Bu konuda Humboldt De Candolle, Engler, Gray gibi bilim adamları önemli çalışmalar yapmışlardır. İlk defa Haeckel'in ekoloji terimini kullanmasının ardından, 1900 yılında analitik çalışmalara başlanmıştır. Sheford (1913), Adam (1913), Chapman (1933), Livarov (1931), Gause (1935), Lotka (1934), vi Prenant (1934), bu konuda ilk çalışmaları yapan araştırmacılarıdır. Ekoloji o devirde, tarım ve ormancılığa uygulanmıştır. Modern ekoloji ile ilgili ilk çalışmaları yapan araştırmacı da Claude Bernard olmuştur (15).

9- N. Çepel, Genel Ekoloji, İst. İ.Ü. Orman Fak. Yay. No: 3155/352, 1983, s. 9-10.

10- Çepel, s. 9-10.

11- Geldiay, Kocataş s. 2-12- Çepel, 10-12.

13- Gürpınar, s. 13

14- Öznur Özer, "Çevre Konusunda Tanımlar ve Açıklamalar" Çevre Sorunlarına Giriş, Mobil, s. 13

15- Geldiay, Kocataş, s. 1-216- Çepel, s. 14-15

Ekoloji, başlangıçta sadece tarım alanında bitkilerin üretim ve verimini inceleyen, bugün tüm canlıların çevreleri ile ilgili ilişkilerini araştıran büyük bir bilim dalı haline gelmiştir. Ekolojinin konusu, canlıların karşılıklı ilişkileri ile bunların çevrelerinin incelenmesidir. Dünyadaki canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri çok karmaşık bir hale gelmiştir.

Ekoloji uzmanları, duruma göre, bitki ve hayvan biyoloğu, taksonomist, Fizyolog, Meteorolog, Pedagog, kimyager, olmalarının yanısıra ekonomist ve sosyologların ortaya koyduğu esaslara göre kendine yön vermek ve bunlarla işbirliği yapmak zorundadır. Ekoloji araştırma ve inceleme konusunun, doğanın yapısı ve işlevlerini kapsamamasından dolayı, doğa bilimleri ile yakından ilişkilidir. Fizik, kimya, botanik, mikrobiyoloji, fizyoloji, anatomi, morfoloji, patoloji, pedoloji, jeoloji, jeomorfoloji, mineroloji, meteoroloji, klimentoloji, bitki coğrafyası, bitki sosyolojisi gibi bilim dalları bunların başlıcalarıdır. Araştırma yapma ve değerlendirmede ise istatistikteki yöntemlerden yararlanılmaktadır. Son yıllarda insanlığın ekolojik sorunlarının çok önemli boyutlara varmasıyla, bu bilim dalı, tıp, sosyoloji, ekonomi, hukuk, tarım ve ormancılık, mühendislik ve mimarlık ile sıkı ilişki içine girmiştir (16).

“Ekoloji aynı kökten gelen ekonomi sözcüğü ile de ilgilidir. İnsan varolduğundan beri egosentrik olarak çevresi ile ilgilenmek zorunda kaldığından, ekolojik bir ortamının doğmasına hizmet etmiştir (17). İnsanoğlu, kendine daha iyi bir yaşam düzeyi elde etmek için doğadaki kaynakları kullanır. Bu kullanım sonunda, faydası azalmış hatta zararlı hale gelmiş atık ve artıklar oluşarak doğaya bırakılır (18). Yeryüzündeki insanların dağılışını ve aralarındakini inceleyen sosyoloji kit kaynakların sınırsız ihtiyaçlar arasındaki dağılımı inceleyen ekonomi birlikte bir tür insan ekolojisinin doğmasına neden olmuşlardır. Böylelikle de insan ekolojisi veya çevre bilimleri olarak adlandırılan ekoloji, daha geniş kapsamlı hale gelmiştir. Bazılarına göre ekolojinin esas görevi, insanların sağlıklı yaşaması için gerekli olan doğal koşullarının sürekliliğinin nasıl sağlanacağıdır. Özellikle doğal kaynakların aşırı derecede tüketildiği, çevre kirliliği, mekan darlığı ve besin kıtlığının meydana geldiği bölgelerde, insanlar için yaşamsal önemi olan bu sorunları inceleme, modern ekolojide “uygulamalı ekoloji” veya “ekosistemlerin amenajmanı” bölümlerinde yer almıştır. (19)

2.3. Ekolojinin Bölümleri:

Ekoloji, genel olarak, otekoloji ve sinekoloji olarak iki bölüm halinde ele alınır.

Otekoloji, çevre koşullarında tek canlı türünün incelenmesi anlamına gelmekte, bu da kendi içinde fiziki ekoloji ve biyotik ekoloji olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. (20) Otekoloji, türlerin mevcut ekolojik faktörlerle kurdukları ilişkilerdeki sınırları gösterdiğinden morfoloji, fizyoloji ve davranış üzerin-

17- Geldiay, s. 2

18- Arslan Sonat, “Yerleşik İktisadın Pradigması Mülkiyeliler Dergisi, sayı. 120 (Haziran 1990) s. 31-32.

19- Çepel, s. 921- Geldiay, Kocataş, s. 3

deki ortam faktörlerini inceler. Bununla beraber karşılıklı sınırları ihmal eder (21).

Sinekoloji ise farklı canlı türlerinin oluşturduğu toplulukların incelenmesi olayıdır. Genel olarak biosenotik terimi sinekoloji ile eşanlamlıdır. Biosenotik iki bakımdan sinekolojik anlam taşıyabilir. İlk olarak, belirli bir ortamda yaşayan grupların tanımının yapıldığı statik bölüm olup, grupların bileşimi, bolluğu, frekansı ile türlerin ortamdaki dağılımlarını araştırır. İkincisi ise dinamik (fonksiyonel Sinekoloji) kısımdır. Burada ise grupların evrimi ve belli bir alandaki gelişiminin hangi etkenler altında olduğu açıklanmaya çalışılır. (22).

2.4. Ekosistem Kavramı:

Ekosistem kavramı, geçen yüzyılın sonlarına doğru yürütülen çalışmalardan ortaya çıkmıştır. Kavram ve bulguların biraraya getirilmesi İngiliz Ekolog Elton sayesinde olmuştur. Elton, 1927'de yayımlanan Hayvan ekolojisi adlı kitabında, ilk defa, türlerin birbirlerine evrimsel uyumuna ve sistem içindeki değişimlere ağırlık vermiştir. Canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerinin dinamik bir sistem oluşturduğu fikri, İngiliz biyolog Transley'in 1935'te ortaya attığı ekosistem kavramıyla birlikte canlı ve cansız doğa tek bir sistem olarak görülmeye başlanmıştır. (23).

Günümüzde, ekosistem, belli bir alanda yaşayan ve birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olan canlılar ve bunların çevreleri ile oluşturduğu bir bütün olarak tanımlanabilir (24).

Doğada, ekosistemlerin sınırı tam olarak belirtilemediğinden ekosistemler açık sistemler olarak ifade edilirler. Açık sistemler olarak çevresi ile devamlı enerji ve madde alışverişinde bulunan ekosistemler, dolayısıyla komşu ekosistemlerle bağıntılıdır. En büyük ekosistem dünya ekosistemidir. (25) Canlı popülasyon ile onun çevresini oluşturan organik unsurların etkileşme yapısı olan ekosistemde, bu yapılar arasında kendi kendini dengeleme, ayarlama yeteneği vardır. Eğer ekosistem kendi içinde ekolojik, denge sistemini koruyamazsa sistem bozulmaya, yerini başka sisteme bırakmaya başlar (26). Ekosistemler genel olarak doğal ekosistemler, insandan etkilenmiş ekosistemler, insan ve yakın çevresini kapsayan ekosistemler olmak üzere üç grupta ele alınabilir. (27) İnsan yapısı sistemlerle, doğal sistemler arasında bazı temel farklılıklar vardır. Bunlardan en önemlisi doğal sistemlerin kendi kendilerini denetleyebilme özelliğidir. Bir örnek olarak, Güneydoğu Anadolu'da 1939'lu yıllarda yılanlarla ilgili başlatı-

---

22- Geldiay, Kocataş, s. 3

23- Çepel, s. 165

24- Gürpınar, s. 4

25- Ertuğrul, Erdin, Çevre Kirlenmesi Olgusu ve Önlemler" Dünya Birlik Basın Haber Bülteni, (Ağustos 1985) s. 18, 19.

26- Gürpınar, s. 26-27

27- Doğan Kantarcı, Gülşen Demirci, "Türkiye'de Çevre Sorunları Üzerine Yapılan Bilimsel Toplantılarda Ele Alınan Konuların Ekolojik Açından Değerlendirilmesi Türk Alman Çevre Mühendisleri Sempozyumu, İzmir (11-16 Haziran 1984) s. 46

lan bir proje verilebilir. Bu proje ile zararlı ve zehirli oldukları gerekçe gösterilerek yılanların azalmasıyla beraber tahıl üretiminde büyük zararların meydana geldiği görüldü. Zira, yılanların azalmasıyla, tarla farelerinin sayısı artmış, tarlalarda çok büyük zararlar meydana gelmiştir. Doğada herşey denge üstüne kuruludur. Büyük yılanlar fare gibi zararlıları, küçük yılanlar da böcekleri yer. Anadolu'da bazı yörelerde ekili tarlada görülen yılan, tarlanın bekçisi olarak kabul edilir. Türkiye'deki yılan türlerinin % 85'i zehirsizdir. "Circateus gallicus" adındaki yılan kartalı ise, yılanla beslenir. Doğadaki bu denge ancak belli sınırlar içinde gerçekleşir. Sistemin kendi kendini düzeltme gücü, uğradığı tahribatın dozuna bağlı olarak değişir. Doğada dengeyi sağlayan ilişkiler çoğu zaman göze görünmez. Ancak denge bozulduktan sonra fark edilir. (28).

2.5. Ekosistemin Unsurları:

Her ekosistem hem canlı hem de cansız öğelerden oluşan birimdir. Sistemin canlı öğeleri bitki, hayvan ve mikroorganizmalardan oluşur. Canlı öğeler ekolojik işlevlerine göre üretici, tüketici ve ayrıştırıcılar olmak üzere üç gruba ayrılır. Ekosistemin cansız öğeleri ise, inorganik maddeler, organik maddeler, fiziksel ve kimyasal öğeler olmak üzere üç grupta sınıflandırılabilir. (29).

Bir diğer sınıflandırma da ekosistemin unsurlarını cansız varlıklar (inorganik veya organik maddeler), primer üreticiler (yeşil bitkiler), tüketiciler ve ayrıştırıcılar olarak yapılan dördü sınıflandırmadır. (30)

Şimdi bu unsurları kısaca açıklayalım:

Üreticiler: Tüm ekosistemlerin temel üreticileri yeşil bitkilerdir. Yeşil bitkiler, ekosistemdeki bütün canlılar için güneş enerjisi toplarlar. Üstelik yeşil bitkiler, ekosistemdeki başka hiçbir canlıda olmayan, bir özelliğine sahiptirler. Üreticilerin ekosistemden vazgeçilmez öğe olmaları, topladıkları güneş enerjisini besinlerdeki kimyasal enerjiye çevirme özelliklerinden kaynaklanır.

Tüketiciler: İnsanların yanısıra ekosistemdeki en büyük tüketiciler hayvanlardır. Tüketiciler kendi aralarında, birincil tüketiciler, ikincil tüketiciler olmak üzere gruplara ayrılırlar.

Birincil tüketiciler, yaşamları için gerekli enerjiyi doğrudan doğruya bitkilerden alan otoburlardır.

İkincil tüketiciler, birincil tüketicileri yiyerek geçinen ot oburlardır. Bazı ekosistemlerde bulunan küçük etçil hayvanlarla beslenen yırtıcı hayvanlar ise üçüncül tüketicilerdir. Tüketiciler kendi aralarında ve ekosistemin diğer öğeleriyle etkileşim halindedirler. Ancak bu ilişkiler sayesinde ekosistem dengeli ve özdenetimli bir bütün olarak varlığını sürdürebilir.

Ayrıştırıcılar: Dokularda biriken kimyasal maddeleri yeniden canlılar tarafından kullanılabilir hale getirirler. Ayrıştırıcı organizmalar genelde bakteri ve

28- Mine Kışlalıoğlu, Fikret Berkes, Çevre ve Ekoloji, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1989, s. 38-39

29- Kışlalıoğlu, Berkes, s. 16, 38-39

30- Gürpınar, s. 26-27

mikroskopik mantar çeşitlerinden oluşurlar. Ayrıştırma işlemi sırasında ölü bitki ve hayvan dokularını parçalarken aynı zamanda kendi yaşamları için gerekli enerjiyi de elde ederler. Böylece bitki ve hayvan hücrelerindeki maddeler doğaya tekrar geri dönmüş olur. Ayrıştırıcılar olmasaydı, ekosistemde yaşam da olmazdı (31).

3. İNSAN-ÇEVRE İLİŞKİSİ:

Ekoloji-İnsan ilişkisinde, hava, su, toprak canlı yaşamın devamlılığını sağlayan çok önemli parametrelerdir. Bunun için bu parametrelerin çok iyi düşünülerek kullanılması gerekmektedir. İnsanoğlu hep daha rahat yaşama arzusu içinde olmuş, teknik ve sanayileşme çabaları ilerledikçe de doğayı daha çok tahrip etmiştir.

Hızlı nüfus artışı ve ilerleyen teknoloji ile insan çevreyi yoğun bir şekilde etkisi altına almıştır. Böylece insan ekosistemleri denilen yeni ekosistemler doğmuştur. Bu ekosistemlerin çevresi ile ilgisi, doğal kaynakları işleme, yeni kentler kurma ve diğer kültürel yapılar meydana getirme gibi işlevlerle şekillenmektedir. Böyle faaliyetler sürdürülürken bu ortamların yeryüzüne ait doğal ekosistemlerin bir parçası olduğu ve kendine özgü yasaları bulunduğu unutulmuş veya hiç düşünülmemiştir (32). İnsanın doğadan kopması ve yabancılaşması sonucu ekolojik yapı üzerindeki tahribatlar, ile toplum sağlığı olumsuz etkilenmiştir.

Dünyadaki hızlı nüfus artışının neden olduğu sorunlar, kalabalığın, yoğunluğun, kişiler arasındaki uzaklığın, insan davranışını nasıl etkilendiği sorusunu gündeme getirmiştir. Böylelikle insan davranışını davranışsal ekoloji (behavioral ecology) açısından ele alan yeni bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. **Çevre psikolojisi** denilen bu yaklaşımda, davranışın uzaysal alanlara dağılımı incelenmiştir. Çevre psikolojisine göre, fiziksel çevre sadece bir miktar ve düzey yığını olmamakta, aynı zamanda, davranışı yönlendiren ses, ışık, sıcaklık, basınç gibi sayısız nitelikteki unsurları da içinde barındırmaktadır. Davranışın uzaysal içeriği (spatial context), davranış-çevre ilişkisinin araştırılması için bir diğer yol olmaktadır. Şimdiye kadar, çevre psikolojisinde ele alınan konular çevreyi fiziksel çevre ile sınırlandırmakta, çevredeki sosyal, kurumsal ve kültürel faktörleri dikkate almamaktadır. Ancak çevre psikologlarına göre, eğer çevre psikolojisi, insan yapısı çevrenin, tasarlanıp planlanmasına, doğal çevrenin korunmasına kısaca çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunacaksa, çevre fiziksel, kurumsal, sosyal ve kültürel tüm faktörleri ile ele alınmalıdır (33).

Yeryüzüne gönderilişinden beri çevresini değiştiren insanoğlunun belirli yerlerde toplanması ve ateş kullanması ile çevre bozulmaya başlamıştır. Ciddi ve büyük problemlerin çıkması ise, Endüstrileşmenin bir ürünüdür. Bu meselenin gelişmesinde nüfus artışında rolü büyüktür. Nüfusun çoğalması sonucu, in-

31- Kışlalıoğlu, Berkes, s. 51-53

32- Çepel, s. 165-166

33- Erol Göka, "Davranış Çevre İlişkisini İnceleyen Bir Bilim Dalı, Çevre Psikolojisi" Bilim ve Teknik, Cilt 21, sayı: 252, yıl 1988, s. 10

sanlar belirli yerlerde toplu olarak yaşamaya başlamışlardır. Hayatın devam edebilmesi için belirli şeylerin üretim ve tüketimi sözkonusudur.

Çevre olgusundan, çevre sorunları olgusuna geçiş ise çok daha yenidir. Ancak bugün çevre sorunları olarak algıladığımız olaylar Hz. İsa'dan önceki zamanlarda vardı. M.Ö. 600 yıllarında Eski Roma'da Sybaris Şehrinde araba tamircileri ve kazan ustalarının gürültü yaptığı gerekçesiyle bu iş yerler şehir dışına çıkarılmıştır. Kendi tarihimizde ise Fatih Sultan Mehmet Han İstanbul'u fethettikten sonra Haliç'in çevre düzenini korumak için İstanbul'a Hızır Reis isimli bir şahsı görevlendirmiştir. (34)

"İnsanlar canlı doğa üzerinde sanayi devriminden önce de tahripkar etkiler yapmaktaydı. İnsanlar binlerce yıldan beri tarım için ormanları açmakta, bazı hayvan türlerini aşırı avlayarak yok etmekte, çevrelerinden kopararak nesillerini tüketmektedir. Ancak bitki örtülerinin bir daha geri gelmemecesine tahribi yaban hayvanları neslinin kurutulması tehlikesi ile karşı karşıya bırakılması zamanımızın üstün teknolojisi ile hızlanmıştır. (35).

Tarih boyunca bazı düşünürler de çevre konusuna ilgi duymuşlar ve çevreye ilişkin ilginç fikirler ileriye sürmüşlerdir. İbn Haldun ise çevrede iklim şartlarının insanların yaşayış biçim ve karakterlerini etkilediğini ifade etmiştir.

Çağdaş anlamda çevreye ilgi, 1970'li yılların başında bir hayli artmıştır. Birleşmiş Milletler konunun önemine uygun bir şekilde 1972 yılında Stockholm'de "Çevre Konferansını" düzenlemiş ve Türkiye dahil 113 ülke bu konferansa katılmıştır. Bu konferans B.M. çevre alanındaki çalışmalarının temel hareket noktası olmuştur. Konferansın başlangıç günü olan 5 Haziranda "Dünya Çevre Günü" olarak kabul edilmiştir.

34- Ergün Gürpınar, Çevre Sorunları Ders Notları, (Teksir) İst. 1988. s. 9

35- Kenan Bulutoğlu-Kamu Ekonomisine Giriş, Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1981, s. 339

BÖLÜM II

ULUSLARARASI DÜZEYDE ÇEVRE SORUNLARI

Çevre kirliliğinin sınırları aşan etkilerinin yaşandığı günümüzde çevre sorunları ulusal bir sorun olmaktan çıkmıştır. Uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Çevre sorunları çözüm yollarının karmaşık ve genelde pahalı olması uluslararası çok yönlü işbirliğini zorunlu hale getirmiştir.

Çoğunlukla çevre sorunlarını çözmeye yönelik bu işbirliğini öncelikle hukuki bir temel üzerine oturtmak tercih edilmektedir. Uluslararası düzeyde birçok sözleşmenin yanısıra B.M. Avrupa Topluluğu gibi uluslararası kuruluşlar, çevre ile ilgili özel birimler oluşturarak ortak kurallar ve politikalar belirtmektedirler. 1970 yılında Avrupa Konseyinin düzenlediği Avrupa koruma yılı konferansı çevre konusundaki ilk kapsamlı düzenlemelerdir. OECD çevre komitesi, ülkelerin birbirinden farklı çevre politikaları uygulamalarının ekonomik ve ticari ilişkiyi olumsuz yönde etkileyeceğini belirterek, çevre konusunda uluslararası işbirliğinin ekonomik boyutlarına dikkati çekmiştir. 1972 yılı mayısında OECD çevre komitesinin onayıyla yürürlüğe giren uluslararası planda çevre politikalarının ekonomik boyutlarına ilişkin temel ilkeler başlıklı tavsiye kararı ile "kirleten öder" ilkesinin uluslararası düzeyde kabulü öngörülmüştür. (36) Günümüzde bu ilke tüm batı ülkelerinde uygulanmaktadır.

Çevre sorunları uluslararası düzeyde geniş kapsamlı olarak ele alan ilk konferans Stockholm konferansıdır. Stockholm Konferansı, "insan çevresi" adı altında, B.M. tarafından 5-16 Haziran 1972'de Stockholm'de 113 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Konferansın açılış tarihi olan 5 Haziran o tarihten beri "Dünya Çevre günü" olarak kutlanmaktadır. (37)

Daha önce 1971 yılında UNESCO'nun oluşturduğu çevre programlarından biri olan ve sadece insanın çevre üzerindeki etkisini değil, aynı zamanda çevrenin değişmesi durumunda bunun insan üzerinde meydana getirdiği etkiyi araştıran M.A.B. (Man and Biosphere) programı da Stockholm konferansına iletilmiş-

---

36- Nesrin Algan- "Uluslararası İlişkiler ve Çevre" Mülkiyeliler Dergisi, sayı, 120, Haziran 1990, s. 4 IOCDE et 1, OECD Paris 1979

37- Fehmi Yavuz, Çevre Sor. Genellikle Ülkemiz Açısından, A.Ü. Sbf, Y. 534 Ankara, 1983, s. 54.

tir. (38) Konferansın temel amacı, gelişmişlik düzeyleri ve siyasal rejimleri ne olursa olsun, evrensel nitelik kazanan çevre sorunları karşısında tüm ülkelerin ortak sorumlulukları paylaşmalarıdır.

Gelişmiş ülkeler çevre sorunlarını tahlil etme, çözüm getirme çalışmalarında, geri kalmış ülkelere göre daha avantajlıdır. Yetişmiş eleman, ekonomik altyapı, teknik ve teknolojik olanaklar fazladır. Geri kalmış ülkelerse başta ekonomik yetersizlikleri ve yetişmiş eleman azlığı ya da yokluğu nedeniyle son derece olumsuz bir konumdadır. Olaylara zamanında müdahale edecek bilinçten ya yoksundur yada ekonomik gücü yoktur.

Ayrıca gelişmiş veya gerikalmış ayrımı yapmayan çevre sorunları da vardır. Dünya genelinde teknolojik gelişme sınırları ortadan kaldırmaktadır.

Çernobil nükleer sızıntısı ya da ozon tabakasındaki incelme, dünyanın ısınması sınır tanımamakta, ayrım yapmamaktadır.

Çevre sorunlarına Dünyada ve Türkiye'de son zamanlarda niçin bu kadar önem verildiğini anlamak için yakın geçmişteki örneklere göz atmak gerekir.

- Afrika'da kuraklıktan kaynaklanan çevre-kalkınma krizi doruk noktasına vardı ve bir milyondan fazla insanın ölümüne neden oldu. 1980'li yıllarda dünyada 340 milyondan fazla insan yeterli beslenemiyordu. Kuşkusuz bu sayı bugün daha yüksek değerlere ulaşmıştır.

- 1970'li yıllarda 1960'lara göre 6 kat fazla insan doğal afetlerde yaşamını yitirdi.

- Geçen yüzyıldan bu yana fosil yakıt kullanımı (dolayısıyla da hava kirliliği) 30 kat arttı. Bu artışın 3/4 ü 1950'lilerden sonradır.

- Yine geçen yüzyıldan bu yana sanayi üretimi ve bunun oluşturduğu çevre kirliliği 50 kat arttı. Bunun 4/5'i 1950'lerden sonradır. Bugün sanayi üretimi her yıl 1930'ların Avrupasının toplam üretimi kadar artıyor. Demek ki her yıl çevre 1930'ların Avrupasında bozulduğu kadar daha bozuluyor, kirleniyor.

- Her yıl altı milyon hektar alan çölleşiyor. Bu otuz yılda bir Suudi Arabistan kadar çöl demektir. Her yıl 11 milyon hektar tropikal orman yok olmaktadır.

Günümüzde yalnızca AT ülkelerinde her yıl zararsız duruma getirilmesi, uzaklaştırılması ya da gömülmesi gereken iki milyar ton atık üretiliyor, ve bu miktar her yıl % 5 oranında artmaktadır. Bu da önlem alınmadığında 8 yıl sonra 3 milyar ton/yıl, 14 yıl sonra da 4 milyar ton bölü yıl olması demektir. Bu atığın % 80'i yeniden kullanılabilir durumdadır. 1990'lı yılların, ileride belki de "çevre krizi yılları" olarak anılmasına yol açacak çok önemli gelişmelerle birlikte gelmektedir. (39)

1952 yılı aralık ayında Londra'da kirli hava nedeniyle bir hafta içinde yaklaşık 4000 kişinin yaşamını yitirmesi de, çevre sorunlarının niteliğini toplumlara tanıtan ilk örneklerden olmuştur (40)

38- Burhan Oğuz, Çevre Üzerinde Düşünceler, Ank. T.Ç.S.V. 1986, s. 31-32.

39- Cumhuriyet Gazetesi - 1989

40- Prof. Ruşen Keleş, Doç. Can Hamamcı - Çevre Bilimi - Simge K., 1993 Ank. s. 15

Çevre sorunlarını dünyadaki kentler açısından ele alırsak şunu görürüz. Gelişmiş ülkelerdeki kentlerde, gelişmişliğin bir göstergesi olarak nüfus artışı ve göç azdır. Kent yönetimleri var olan ekonomik güçlerini yeniden yapmaya değil olanı iyileştirmeye, yenilemeye, düzeltmeye yönlendirmektedirler. Çevre sorununu oluşturacak gelişmeleri daha sık ve daha iyi denetleme olanaklarına sahiptirler. Oysa geri kalmış ülkelerde durum tam tersinedir. Ülke yönetiminin bozuk örgütlenmesi sonucu merkeze daha bağımlı yerel yönetimler ekonomik güçsüzlük içindedirler. Bütçelerin büyük bir kısmını silahlanmaya ayırınca eğitimi ve doğrudan çevre sorunlarının çözümüne ilişkin çalışmaları zorlaştırmaktadırlar.

1950-1960'lı yıllardan daha önce gerçekleştirilen çeşitli projelerin çevre üzerindeki dikkatlerden kaçmayan olumsuz etkileri görülmeye başlandığında konu dünyanın çeşitli yerlerinde gerek ulusal gerekse uluslararası alanda belirli bir kamuoyunun doğmasına neden oldu. Bu kamuoyu gidere etkinliğini artırdı. Çevreyi korumak amacıyla uluslararası ve ulusal düzeyde birçok girişimlerde bulunuldu (41). Uluslararası kamuoyu çok zayıf bir niteliğe sahiptir. Bağımsız bir güç olarak uluslararası düzeyde ilişkileri etkileyecek ve yönlendirecek nitelikler taşımaz (42). Ne var ki, bu kere uluslararası kamuoyu, çevre üzerinde kararlılıkla durdu ve birtakım somut sonuçlara, örgütlenmelere bağlayıcı olmasa, zayıf olsa bile birtakım kuralların oluşmasına katkıda bulundu.

A. Stokholm Konferansı ve UNEP:

Uluslararası kamuoyundaki gelişim, Birleşmiş Milletlerin 5 Haziran 1972 tarihinde uluslararası bir "insan ve çevre" konulu konferans toplanmasının itici gücünü oluşturdu. Bu konferansın sonuç bildirgesinde dünyanın birçok yöresinde giderek önemli boyutlara ulaşma eğilimi gösteren çevre ile ilgili sorunların insanlığın ortak problemi haline geldiği vurgulandı. Koordineli bir çalışma ile bu problemlerin giderilebileceği gerekçesi ile, bugünkü örgütlenme gerçekleştirildi. Merkezi Nairobi'de bulunan kısa UNEP (United Nations Environmental program B.M. Çevre Programı) olan bir örgüt

kuruldu. Bu kuruluş çalışmalarını hala sürdürmektedir. UNEP ekonomik kalkınma ve gelişmenin çevre sorunları ile çelişen değil ancak onlara da pratik çözüm getiren doğrultuda oluşmasından yana bir görüşle konuya yaklaşmaktadır. (43) Çalışmalarını, çevreyi zenginleştirmenin kalkınma sürecinin bir parçası haline getirilmesi için ortak bir görüş oluşturulması doğrultusunda sürdürmektedir. Bu gün artık birbirinin alternatifi durumundaki kalkınma modelleri ele alındığında çevre konularına da yer veren, doğal kaynakların daha verimli bir halde kullanılmasını mümkün kılan modellerin ötekilere daha üstün tutulduğu görülmektedir. Bu da UNEP'in bu konudaki başarılı çalışmalarının bir ürünüdür. UNEP

41- Uslu Orhan, "Çevre Sorunlarına Temel Ekolojik ve Ekonomik Yaklaşımlar. Çevre ve Ekonomi, Ank. 1985, s. 118-149.

42- Çam Esat, Siyaset Bilimi, Der Yayınevi. yayın no: 34, İst, 1984

“temiz teknoloji” yada “israfsız teknoloji” kavramlarını geliştirmiş ve bu konuda dünya çapında bir kamuoyu oluşturulmasına çalışılmaktadır. UNEP’in çevre ile ilgili ve üye devletlerce desteklenen bir fonu vardır. Bu fon kapsamlı bir çevre programını desteklemektedir. Ayrıca Paris’te danışmanlık hizmetleri gören bir de bürosu bulunmaktadır. (44)

Birleşmiş Milletlerin çevre ile ilgili çalışmalar yapan tek örgütü UNEP değildir. Dünya Sağlık Teşkilatı WHO Sağlık konusunda, Dünya Gıda ve Tarım Teşkilatı FAO gıda ve tarım konusunda, B.M. Eğitim Bilim, ve Kültür Teşkilatı UNESCO Eğitim, bilim ve kültür konusunda Uluslararası Çalışma Teşkilatı İLO istihdam konusunda, B.M. Endüstriyel Kalkınma Teşkilatı UNIDO endüstriyel gelişme konusunda çevrenin insanca yaşanır niteliklerini koruması konusunda çaba harcamaktadır.

Bu arada UNEP’in Uluslararası Ticaret Odasının da işbirliği ile toplanan çevre yönetimi konulu çevre konferansı (WICEM) de hem birbirinden çok ayrı görüşleri olan çeşitli kesimlerden kişileri bir araya getirmiş olması ve hem de gördüğü büyük ilgi, çevre konusunun önemini bir kez daha kanıtlamaktadır. (45)

Dünya Bankası, A..T., O.E.C.D., Avrupa Konseyi gibi Birleşmiş Milletler dışında kalan birçok uluslararası teşkilat da kendi konularına giren alanlarda çevre ile ilgili çalışmalar yapmakta, bu arada çevre konusunda çeşitli biçimlerde destekler sağlamaktadırlar. (46)

B. Uluslararası Çevre Hukuku:

Gerek Stokholm konferansının toplanıp birtakım tavsiye kararları almaları ve gerekse uluslararası öteki örgütlenmeler, çeşitli konferansların toplanması ve tavsiye kararları alması elbette ki sonuçsuz kalmamıştır. Bu tavsiye kararları ilkin ülke kalkınma planlarında yer almış, daha sonraki aşamalarda ise gerek uluslararası ve gerekse ulusal çevre hukuku sistemlerinin oluşmasında etkili olmuştur.

Bulduğumuz aşamada öteki hukuk dallarından bağımsız, gelişmiş, sistemli bir çevre hukukundan söz edilemese bile oluş halindeki bir çevre hukukundan söz etmek hiç te yanlış değildir. Bu hukuk dalının da gelecekte bağımsız hale gelmesi ve daha da gelişmesi, kaçınılmazdır. (47)

Oluş halindeki Uluslararası çevre hukukunun kaynakları arasında çevrenin korunması amacı ile yapılmış sözleşmeler, Uluslararası töre (örf)ler ve buna ek olarak yeni kaynaklar vardır. Çevre korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmeler 100’den çoktur. Bunlardan bir kısmı evrensel, bir kısmı da bölgesel niteliktedir. Örneğin, Akdeniz Eylem Planı (ki Türkiye ona taraftır) A.B.D. Kanada, arasında

43- Uslu, a.g.e., s. 15

44- Dominique Larre, Sanayii ve Çevre Konulu Dünya Sanayi Konferansı’nın sonuçları ve tavsiye kararları, S. ve Ç. Konferansı, T.Ç.S.V.Y. 1986, s. 25.

45- Dominique Larre, a.g.e., s. 26.

46- Yavuz Fehmi, Keleş Ruşen, Çevre Sorunları, Ank. S.B.F. Yayını: 534, 1983.

47- Yavuz-Keleş, a.g.e., ss, 238-242

imzalanan sözleşme buna örnektir. Bu sözleşmeler hem kirlenmeyi önleyici, hem doğayı koruyucu öneriler getirmektedir.

Uluslararası töreler ve gelenekler de ülkeler arasında oluşmuş bulunan ve çevre ile ilgili olan töre ve geleneklerdir. Bu kurallar, uyulması zorunlu olmayan, yumuşak yasa niteliğindedir.

Çevre Korunmasının ilişkin yeni kaynaklarda uyulması zorunlu olan ve olmayan olarak iki türdür. İki bölgesel ve uluslararası kuruluş, O.E.C.D. ve A.E.T. bağlayıcı nitelikte kararlar alabilmektedir. Uyulması zorunlu olmayan nitelikteki kararlar ise üç grupta toplanabilmektedir. Bunlar: yönlendirici öneriler, ki bunlar soyut nitelikte ilkeler getirirler, devletlere çevre ile ilgili sorumluluklarını hatırlatırlar. İkinci grupta, belli eylem hedefleri saptamış olup, devletlere değil kuruluşlara hitap ederler. Örneğin Avrupa topluluklarının 2 ve 5 yıllık çevre koruma planları bu niteliktedir. Üçüncü grupta ise, ilke ve bildirimler yer almaktadır. Uluslararası kuruluşların yetkili organlarının ya da belli konularda toplanan konferansların kabul edip yayınlanmış oldukları metinler buna örnektir (48).

C. Genel Olarak Türkiye’de Çevre Sorunları:

Çevre sorunlarının nedenleri sanayileşme ve nüfustur. Bu iki olgu ileri ve geri ülkelerde aynı süreç içinde tamamlanmamıştır. İleri ülkelerde endüstri devrimi kentleşmeyi de beraberinde getirmiş, ancak bu olgu birkaç yüzyıla sığmıştır. Bu süre içinde de kentlerde olduğu gibi köylerde de hayat seviyesi insanca yaşanacak düzeye ulaşabilmiştir. Ayrıca Amerika’nın keşfi, sömürgelerin yeni nüfusa ihtiyaç duymaları da kentlerde akın olgusunu yıkıcı olmaktan, erozyon ölçüsüne varmaktan bir ölçüde alıkoymuştur. (49)

Az gelişmiş olan ülkelerde ise olgu 15-20 yıla sığmış, üstelik dış göç alanları da gelişmiş ülkelerinki kadar geniş olmamıştır. Bu da istihdam ve dış göç sorununu oluşturmaktadır. (50). Nüfus artışı teknoloji-çevre arasındaki ilişkiyi yakından izlemekte, karşılık olaraktan teknik ve ekolojik nedenler de nüfus artışında etken olmaktadır (51) Bu arada sanayi faaliyetleri şehirlerdeki arazi kullanımı üzerinde çeşitli etkiler meydana getirmektedir. Bu etki en açık biçimde sanayi tesislerinin yer yer yoğunluk meydana getirmelerine neden olmaktadır. Kuşkusuz bu olguda sanayinin “en fazla kar edeceği yerin seçimi” söz konusu olmaktadır. Ne var ki, bazı örneklerde kent dışında ya da banliyölerde bulunan sanayi tesisleri de zamanla yerleşim merkezlerinde olmaktadır. Kentin gelişmesi, genişlemesi bu olguyu oluşturmaktadır. Kuruluş anında yalnızca hammadde temini, ürünlerin kolay ve daha ucuza sevki gibi yalnızca ekonomik düşüncelerle ortaya çıkan, oluşturulan planlamalar, zamanla büyük çevre sorunları oluşturmaktadır. Hatta bazen hiçbir planlama olmaksızın sanayileşme olgusu gerçekleşmekte, bu da daha büyük sorunların nedeni olmaktadır. Bu problemin çözümü,

48- Yavuz-Keleş, a.g.e., ss, 243-244

49- Yavuz-Keleş, a.g.e., s. 24.

50- Güvenç Bozkurt, İnsan ve Kültür, Remzi Kit. B. fikir k. Dizisi, 20, İst, 1984

51- Güvenç, a.g.e., s. 226

başarılı bir şehircilikle mümkündür. (52).

Gerikalmış ülkelerin hızlı nüfus artışı böyle bir şehirciliğin yapılabilmesine olanak vermemektedir. Kentleşme olgusu hızlı, çevre üzerindeki baskılar yoğun olmaktadır. İleri ülkelerde aynı olgu sömürgelere ve yeni keşfedilen kıtalara doğru olmuşken, ülkemizde tek yönlü ve kentlere doğru olmakta, sorunlar ağırlaşmaktadır. (53).

D. Genel Olarak Türkiye’de Kentleşme Sorunu:

Nüfus ve sanayinin bir arada çevre ve ekolojik dengeler üzerinde kurmuş oldukları baskının odaklaştığı bir boyuttur. Hızlı nüfus artışının işsiz bıraktığı köy insanı kendisine iş, daha iyi koşullarda yaşama olanağı, eğitim olanakları bulma, ya da eğlence arayışları içinde kente göç ederek burada yerleşmekte, çeşitli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Sanayi ise en çok karı elde etmenin dışında bir kaygı taşımadığından, en verimli tarım arazileri, ya da eşsiz ekolojik özellikler taşıyan, eşsiz güzelliklere sahip doğa parçalarını doymaz bir oburlukla yok ede ede genişlemektedir. Bu olguya ülkemizden en iyi iki örneği İstanbul ve Ankara illerimizdir.

Büyük kentlerimizin çevresi gecekonduyla dolmuştur. Belediyeler gecekondu yapımını engelleyememektedirler. Konut açığının büyük olması da bunu arttıran bir etken olarak görülmektedir. Toplu konut yaşamının ve onun kuruluş zamanındaki olumlu etkisi zamanla azalmıştır.

Kentlerin altyapı tesisleri yetersizdir. Modern kanalizasyon tesislerine sahip kentlerimizin sayısı oldukça azdır. Kentlerin çok büyük bir bölümünün arıtma tesisleri yoktur. Kurulmuş olanlar da çalıştırılmamaktadır. Ülkemizde buna bir misal vermek gerekirse, Akhisar örneğinde olduğu gibi.

Kentlerimizde yeşil alan yok denecek kadar azdır. (1.25 m/kişi) bu değer Avrupa’da 40-80 metre kare/kişi). Varolan yeşil alanlar hızla inşaat alanlarına dönüşmektedir. Kentler betonlaşmaktadır. Ülkemizde son yıllarda Karadenize atılan zehirli variller, Isparta’ya gönderilen atıklarla hepimizin dikkatini çeken tehlikeli ve zararlı atık miktarının 1 milyonu geçtiği bildirilmektedir. Ülkenin her yöresinde tarihi yapılar hızla yok edilmektedir. İstanbul’da son 45 yılda 245 konak yok olmuştur. Kıyılar hızla betonlaşmaktadır. Akdenizin temiz kıyıları hızla bu özelliğini yitirmektedir. (54).

Ülkemizde çevre bilinci ve örgütlenmesi henüz yeterince gerçekleşmemiştir. Geri kalmış bir ülkeden kurtulmanın yolu olarak ekonomik kalkınma öngörülmelidir. Ancak bunun yolu doğayı yoketmek olmadığı açıktır. Örneğin ormana yakın bir alanda kurulan kağıt fabrikasının hammaddesini yakınındaki orman oluşturur. Kağıt fabrikası bu ormandan hem ağaç kesmek hem de yenilerini dikmek

52- Erol Tümetekin, "Boğaziçinde coğrafi görünümü değiştiren bir faktör olarak sanayi" İst. Boğaziçi ve çevresi sorunları sem. T.Ç.K.V., Yay, İst, 1975, s. 69

53- Yavuz-Keleş, a.g.e., s. 27

54- Dünya, 1991

zorundadır. Yoksa kendi hammadde kaynağını kendisi kurutmuş olacaktır. Bu basit örnekten de anlaşılacağı gibi, kalkınma ve çevre birlikte olmalıdır.

Bir taraftan çarpık kentleşme, diğer taraftan ormanların azalması hava kirliliğini önemli şekilde arttırmaktadır. Nüfus artışı kullanılabilir su rezervlerini de etkilemekte, yeterli gibi görülen su kaynakları kirlilik tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Ülkemizin memeli hayvan türü oldukça zengin olmasına rağmen av yasağına ve tür korunmasına gerekli önem verilmediği için ekolojik dengenin korunmasında büyük katkısı bulunan hayvan türlerinin, de yakın bir gelecekte yok olma tehlikesi içinde bulunduğu göz önüne alınarak gerekli yasaların uygulanmasında titizlik gösterilmesi zorunlu hale gelmiştir. Marmara denizi ve Ege kıyalarındaki aşırı kirlilik çeşitli balık türlerinin yok olmasına da yol açmaktadır.

İ.K.V.'nin yaptığı araştırmalar, Türkiye'deki çevre kirliliğinin fazla enerji kullanımından değil, kirlетici enerjilerin verimsiz kullanılması, kentleşme planlılığı, sınıai bilgilerin iyi seçilmemesi ve bunlardan da önemlisi mevzuatın uygulanmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. (55)

Türkiye'nin çevre ile ilgili mevzuatı, 1982 tarihli Anayasa, 1983'de kabul edilen çevre kanunu ile ve ona istinaden çıkarılan yönetmeliklerden oluşmaktadır.

1982 Anayasasının çevre ile ilgili 56. m. birinci fıkrasında şöyle demektedir: Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.

Türkiye'nin çevre konusunu ilgilendiren mevzuatı birçok kanun, K.H.K., Tüzük ve yönetmelik içermektedir. Ülkemiz çevreyi ilgilendiren birçok uluslararası andlaşmaya da taraf bulunmaktadır.

1983 Ağustosunda yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu, çevrenin korunmasında "Bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınmasına için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri ile uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlemektedir.

Çevrenin korunması konusunda yürürlüğe sokulan yönetmeliklerin başlıcaları ise, Hava kalitesinin korunması yönetmeliği, Gürültü kontrol yönetmeliği, Gemi ve deniz araçlarına verilecek cezalar ile ilgili yönetmelik, su kirliliği kontrolü yönetmeliği sayılabilir.

Türkiye Çevre konusunda birçok uluslararası sözleşmelerde imzasını koymuştur. Bunlardan 1957 yılında Avrupa Kültür Anlaşması, 1961'de nükleer

---

55- Prof. İsmet Giritli ve Av. Suna Giritli - Çevre Sorunları, İst. 1993 s. 96, 96

enerji sahası hukuki mesuliyete dair sözleşme, 1966'da kuşların himayesine dair sözleşme, 1983'de Dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşme, 1983'de uzun menzilli sınırlar-ötesi hava kirlenmesi sözleşmesi, 1984'te Avrupa'nın yaban hayatı ve yaşama ortamlarını koruma sözleşmesi, 1986'da nükleer maddelerin fiziksel korunması, protokolü zikredilebilir. (56)

Türkiye'de çevre için örgütlenme, Merkezi yönetimde ilk defa 1978 yılında Başbakanlık çevre müsteşarlığı kurulmuştur. 1991 yılında ise Çevre Bakanlığı kurulmuştur. 1988 yılında özel çevre koruma kurumu kurulmuştur. Çevreyle ilgili öbür bakanlıklar da şunlardır. Tarım ve köy işleri, orman, sağlık, bayındırlık ve iskan, enerji ve tabii kaynaklar, Sanayii ve Ticaret Bakanlığı. Bu bakanlıklar da kendi kuruluş ve görevlerini belirleyen yasaların verdiği görevler çerçevesinde, çevre konularıyla ilgilenmektedirler. (57)

Çevre sorunlarının önlenmesinde denetim mekanizması çok önemlidir. Denetimde, örgütlenmenin sorunun gereklerini yanıtlayabilmesi için tüm ayrıntılarıyla incelenmiş ve temel noktalarının ortaya çıkarılmış olmasında zorunluluk vardır. Türkiye'de bu mekanizma bu güne dek tersine işlemiştir. Başka bir deyişle, önce birtakım örgütler kurulmuş, sonra da bu örgütlerin su üstüne çıkan sorunlarla ilgilenmesi istenmiştir. Bu durum sonuç olarak oluşturduğu tabloya şöyle bakabiliriz:

a) Çevre kirlenmesi olayında, konunun özellik bakımından farklı yönleri ayrı ilkelere bağlanmıştır. Örneğin, su, hava kirlenmesi, katı atıklar gibi ana başlıklar birarada değerlendirilmiştir.

b) Çıkarılan her yasa, tüzük ve yönetmelikte bir yönüyle konulardan bir ya da birkaçına değinebilmiştir.

c) Çıkarılan her mevzuat birbirleriyle aynı yada çakışan konularda değişik kuruluşlara yetki vermiştir. Dolayısıyla benzer konular çevresinde değişik tutum ve görüşleri olabilen, farklı yetkileri olan çok sayıda kurum ve kuruluş olmuştur. Örneğin, su kirlenmesi olayının değişik yönleri, değişik değişik mevzuat ilkeleleriyle değerlendirilerek Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İmar ve İskan Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Başbakanlık ve Belediyelerin yetki alanı içinde kalabilmiştir.

d) Kuruluşlar olaya kendi açılarından bakıp, olaylara ilişkin geniş kapsamlı bir mevzuat oluşturmaya kalkınca, ortaya çıkan kurallar olayı eksik tanımlamış ve ilgili sorunun çözümlenmesini gerçekleştirememiştir. Örneğin, Kanalizasyon olmayan yerlerde fenni çukurlar yapılmasına ilişkin yönetmelik. Bu uygulamada ülkemizde çok yanlış bir foseptik kavramı sokmuştur.

e) Görülen aksaklıklar son yıllarda merkezîyetçi bir yaklaşımla giderilmek istenmiş ve bu amaçla önce Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuş, ardından da Çevre Bakanlığı kurulmuştur. Ancak yöresel örgütlenme eksikliği nedeniyle

---

56- Av. Suna Giritli, Çevre Sorunları, İstanbul, 1993, s. 94

57- Prof. Ruşen KELEŞ - Doç. Can HAMAMCI - Çevre Bilimi, İmge, Ank. 1993, s. 223

merkez organlarının konulara yeterli teknik verilerle eğilmesi bu aşamada olası olmamıştır.

f) Denetleyici örgütler dışında da konu büyük ölçüde sahipsiz bir durumda kalmıştır. Çevre mühendisleri odası yeni kurulmuştur. Çevre kirliliği dalında etkinlik gösteren mühendislik firmalarıyla imalatçıları da birlikte görmek olası olmamıştır. Kamuoyu olayı henüz tam sahiplenecek derecede bilinçlenmemiştir.

g) İlgili uluslararası kuruluşlarla ve örgütlerle yeterli bağlantının oluşturulduğu ve bunlardan yararlanma yoluna gidildiği de söylenemez. (58)

E. Türkiye’de yerel yönetimlerin çevre sorunlarına yaklaşımları

1. İl Özel İdareleri:

İl Özel Yönetimleri çevre sağlığı konusunda genel olarak görevleri bulunan yönetimler olmalarına karşın, başta parasal kaynak yetersizliği gibi türlü nedenlerle bu görevlerini yerine getirememektedirler.

2. Köyler:

1924 tarihinde çıkarılmış bulunan köy yasasında, köy yönetimlerine verilen, gerek zorunlu gerekse isteğe bağlı (m. 14) görevlerin birçoğu çevre sağlığını yakından ilgilendirir. Bunlardan önemli gördüğümüzü şöylece özetleyebiliriz. Köy sınırları içindeki su birikintilerini önlemek, köy içme suyunu getiren boruları delik deşik bırakmamak ve mezarlık ve gübrelik yerlerden geçmesini önlemek, evlerde, odalarda ahırları birbirinden ayırmak, evlerde dökülecek pis suların içme sularına karışmasını önlemek, konutların çevresini ve köy sokaklarını temiz tutmak, köyün söprüntü ve gübrelerini köyden uzakça, yol üstü olmayan, sapa ve rüzgar altı yerlerde yapmak, köy yollarının ve meydanlarının çevresine ve su kenarlarına, mezarlıklara ve mezarlıkla köy arasına ağaç dikmek, köyde herkesin yılda en az bir ağaç dikmesini sağlamak, ve bu ağaç tutup yeşilleninceye kadar buralara hayvanların zarar vermesini önlemek için etrafına çalı çırpı sarıp bağlamak, köyün korusunu korumak.

Köy yönetimlerinin parasal kaynaklarının yetersizliği, öğrenim düzeyinin düşüklüğü, ve köy yönetimlerinin bu konuda gerekli bilinçten yoksun bulunmaları, köylerin çevreyle ilgili görevlerinden birçoğunun yerine getirilememesine yol açmaktadır.

3. Belediyeler:

Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyelerin çevre korumasındaki temel görev ve yetkileri yönetsel kolluk hizmeti niteliğindedir. Bunun yanı sıra, yerel ortak gereksinimleri karşılamakta görevli olan belediyenin, çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri görmesine de hukuk sistemimiz olanak sağlamaktadır.

Belediye yasasındaki bu hükümlerle, 1593 sayılı Genel Sağlık Koruma Yasasının (Umumi Hıfzısıhha Kanunu) çevre temizliğine ilişkin hükümleri, birbirlerini bütünleyici niteliktedir. Bunlara ek olarak 3194 sayılı imar yasasının 40. maddesinde, arsalarda, evlerde, ve başka yerlerde, toplum sağlık ve esenliğini bozan, kentçilik, güzel duyu, trafik yönlerinden sakıncalı görülen enkaz ve birikintilerin, gürültü ve duman yaratan tesislerin, özel kanal, lağım çukur, muyu, mecra ve benzerlerinin sakıncalarını gidermekten ilgilileri sorumlu tutmaktadır.

Belediyelerin, çevreye ilişkin görevleri yeni değildir. 1877 tarihli Dersaadet Belediye Yasası da, herkesin girip çıktığı, halka açık yerlerin denetlenmesi görevini belediyelere vermişti. Vilayet Belediye Yasasında da kural buydu. Ne var ki belediye ve kamu sağlığını koruma yasalarında bu kuralların yinelenmiş olması, belediye başkanlarıyla valiler arasında yetki uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

1930 yılında kabul edilen 1580 sayılı belediye yasasına göre, belediyelerin tanımı şöyle yapılmaktadır: "Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin yerel nitelikte ve çağdaş gereksinmelerini düzenleyen kamu tüzel kişiliğine haiz bir kuruluştur." (59)

Aynı yasanın 2. fasılı da belediyenin görevlerini düzenler. Buna göre, belediyelerin gelir durumlarına göre değişebilen, bir kısmı zorunlu, bir kısmı da ihtiyari olan görevleri 77 bend halinde düzenlenmiştir. Belediyenin görevleri arasında:

- Beldenin düzenli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak
- Atıkları yok etmek.
- Belde halkına refah sağlayıcı çalışma yapmak.
- Koruyucu sağlık hizmetleri sunmak
- Katı atıkları toplamak ve imha etmek, genel yerleri temizlemek
- Toplu taşıma çalışmalarında bulunmak, trafiği düzenlemek
- kanalizasyon yapmak, su kaynaklarını ve kıyıları korumak
- Sağlıklı ve planlı kentleşmeyi sağlamak, yapılanmayı denetlemek, yer almaktadır. (Md. 7, 13, 15, 19, 38, 41)

1983 yılında çıkarılan çevre yasasının 1988 tarihinde değiştirilen bazı maddeleriyle bir "İl Çevre Kurulu" oluşturulmuştur. Bu kurulda ilin belediye başkanı da yer alır. (60)

Gerçekten kentlerimiz olması gereken çevre koşulları açısından ele alındığında büyük eksiklikler göstermektedir. Bunun sonucu da kentsel yaşam biçiminin birçok sorunla dolu olmasıdır. Bunun düzenlenmesinde de belediyeler sorumludur. Yürürlükte olan belediyeler mevzuatı kentsel yaşam çevresinin düzenlenmesi amacıyla belediyelere önemli görevler vermiştir. (61)

59- Belediyeler Birliği Yayınları - 1989

60- T.C. Çevre Genel Müdürlüğü Yayınları - 1988

61- Belediyeler Birliği Yayını - 1990

Belediyelerin zaman geçirmeksizin çevreye duyarlı insanları çevreyle ilgili konuların başına getirmeleri, kendi yörelerindeki halkın varolan çevre bilinciyle bütünleşerek çalışmaları, belli alanlarda gönüllü çevre kuruluşlarına destek olmaları gerekmektedir.

BÖLÜM III

İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR BELEDİYESİNDE ÇEVRE SORUNLARINA GENEL YAKLAŞIM

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ülkenin en büyük ve en karmaşık sorunlarıyla ilgilenmek, ülkenin en hızlı büyüyen bu kentine yeni hizmetler götürmek ve varolanları da daha iyileştirmek durumundadır. Bu amaçla yasal bazı düzenlemelere gidilmiş olmasına karşın, bunların çözümü için yeterli olduğu söylenebilir. Bu nedenle, bu konuda daha farklı ve değişik boyutlarda çalışmalar sürdürülmektedir.

A. 3030 SAYILI YASADA ÇEVREYLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Çevre korunması konusunda 1984 yılında yürürlüğe giren Büyükşehir Belediyelerinin yönetimi hakkındaki 3030 sayılı yasa önemlidir. Yasa genelde, Büyükşehir Belediyelerinin yönetiminin yasal konumu, hizmetlerinin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak amacına yöneliktir. Yasanın 6. maddesinin c-g-j fıkralarında çevre korunmasıyla ilgili görevlerin doğrudan büyükşehir belediyelerine verildiği görülmektedir. Bu hükümler aynen şöyledir:

. . . Büyükşehir Belediyelerine ait görevler

c) Çevre sağlığı ve korunmasını sağlamak, 1, 2, 3, sınıf gayrisihhi müesseselerin açılış ve çalışmalarına ruhsat vermek.

g) Büyükşehir dahilindeki su, kanalizasyon, her türlü gaz, merkezi ısıtma ve toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, işletmek ya da işlettirmek.

j) Çöplerin ve sanayi atıklarının toplanma yerlerini belirleme, değerlendirilmesi, ya da yok edilmesini sağlamak amacıyla gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ya da işlemek.

Aynı yasanın 7. maddesi Büyükşehir dahilindeki altyapı hizmetleri ve diğer ilgili hizmetlerin bir eşgüdüm içinde yürütülmesini amaçlayarak bir "Altyapı Koordinasyon Merkezi" kurulmasını öngörmektedir.

B. ÇEVRE YASASI - İL ÇEVRE KURULU VE GÖREVLERİ

Çevre Konusundaki yasal düzenlemelerin yapıları yenidir. 1961 Anayasası da dahil olmak üzere 1978 yılına kadar ki yasalardan bazıları çevre bilinciyle oluşturulmuş değillerdi. Ancak dünyada konunun sürekli güncelleşmesiyle birlikte 1978 de Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur.

1982 Anayasasının 56. maddesi doğrudan çevre sorunlarıyla ilgilidir. "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. (62)

1983 yılında Çevre Yasası çıkmıştır. Bu yasanın özetle belediyelere getirdikleri şunlardır:

Yasanın Amacı: Çevrenin korunması, iyileştirilmesi, arazinin ve doğal kaynakların en iyi biçimde kullanılması ve korunması, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, bitki ve hayvan varlıklarıyla doğal ve tarihi zenginliklerin korunması, insanların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeylerinin geliştirilmesi, güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuksal ve teknik ilkelere göre düzenlemektedir. Yasa 6 bölümden oluşmaktadır.

1. bölümde, tanımlar ve ilkeler

2. bölümde: Merkezi ve yerel yönetim bölümleri açıklanmaktadır. Merkez çevre kurulu ve il (yerel) çevre kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul vali, ilin belediye başkanı, merkez çevre kuruluna dahil bakanlık ve kuruluşlardan taşra örgütü olanların ildeki temsilcileri, ticaret ve sanayi odası, ziraat odası olan illerde bunların başkanları ve il sağlık müdürleri bulunur. Bu kurul, merkez çevre kurulunca çevre kirliliğine yolaçan ve etkinlik kolları itibariyle gruplandırılan işletmelerin derecelerini belirler (63)

Ayrıca diğer görevlerde yasanın 7. maddesinde şöyle belirlenmiştir:

a) Yüksek çevre kurulunun kararları çerçevesinde, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için gerekli kararları almak.

b) Çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesiyle ilgili uygulama programlarını il düzeyinde hazırlamak ve uygulanmasını sağlamak.

c) Çeşitli bakanlık ve kuruluşların il düzeyindeki çalışmalarını izlemek, birleştirmek, yönlendirmek ve bu konuda gerekli eşgüdüm sağlamak

d) İlde bulunan tesis ve işletmelerin çevre kirliliği açısından yapılan denetlemelerine ilişkin raporları incelemek, değerlendirmek ve gerekli önlemleri almak.

e) Çevre kirliliğini önleyici önlemleri içeren eğitici etkinlikler düzenlemek.

f) İl düzeyinde çevre sorunlarını belirleyip, çözüm önerileriyle birlikte Başbakanlığa iletmek.

62- Belediyeler Birliği Yayını - 1989

63- T.C. ÇEVRE GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINI - 1988

3. Bölümde: Çevre korunmasına ilişkin önlem ve yasaklar açıklanır Kirlenme yasağı, çevre koruması, çevresel etki değerlendirilmesi, işletme izni, haber verme yükümlülüğü, zararlı kimyasal maddeler, gürültülü çalışmaların durdurulması gibi.

4. Bölümde: Çevre kirliliğini önleme fonu açıklanır. Bu fonla ilgili olarak büyükşehir belediyelerine fon gelirlerinden, çevre kirliliğine yolaçan işletmelerden alınacak aylık katılım paylarının tahsili ve bu payların % 30'unu kullanma yetkisi tanınmıştır.

5. Bölümde: Cezai hükümler vardır. Yasa, büyükşehir belediyeleri sınırları içinde kalan kıyılar, boğazlar, limanlar ve körfezlerde göl ve akarsularda para cezası ve çalışmalardan uzaklaştırma cezası verme yetkisini büyükşehir belediye başkanlığına vermiştir. Para cezalarını tahsil yetkisine sahip olan büyükşehir belediyeleri, mal memurluğuna yatırılan cezanın % 20 sine sahiptirler.

6. Bölümde: Çeşitli hükümler vardır. Kirlenenin sorumluluğu, teşvik idari makamlara başvuru gibi.

Bu yasanın dışında başta belediye yasası, umumi hıfzısıhha yasası imar yasası olmak üzere daha birçok yasalar ve maddeler belediyeleri çevre sorunu olarak nitelendirdiğimiz olaylarla ilgilendirmiştir. (64)

C. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNDEKİ ÇEVREYLE İLGİLİ BİRİMLER ÇALIŞMALARI VE ELEMAN NİTELİKLERİ

Belediyenin örgütlenme şemasında birinci dereceden çevreyle ilgili birimler Çevre Koruma Daire Başkanlığı ve ona bağlı olan Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü ile İSKİ dir. Ayrıca Belediye Meclis üyelerinden oluşturulan Çevre Komisyonu Başkanlığı da mevcuttur.

1. İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ):

Ülkemizdeki işler ve çalışmalar durumdaki yerel çevre örgütlerine en iyi örnek, İstanbul su ve kanalizasyon idaresidir.

İstanbul'un su sorunu, Osmanlı İmparatorluğu döneminde imtiyaz hakkı Fransızlara ait olan Terkos şirketine çözülmekteydi. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte şirketin adı İstanbul Türk Anonim Su Şirketi olarak 1.1.1933 tarihinde, 2226 sayılı yasanın 1.6.1933 te Resmi Gazetede yayınlanıp yürürlüğe girmesiyle de resmen kurulan İstanbul Sular İdaresine verilmiştir.

2226 sayılı yasaya göre İstanbul Sular İdaresi resmi formalitelere bağlı olmayan, tüzel kişiliğe sahip ve özerk bir kuruluş olarak, dönemin koşullarına göre ileri bir anlayışla çalışmaya olanak veren yapıda bir kuruluştur.

1938 yılında çalışmaları genişleyen İstanbul Sular İdaresi, Üsküdar-Kadıköy su şirketinin de imtiyaz ve tesislerini devralarak, tüm İstanbul'a hizmet vermeye başlamıştır.

23.11.1981 tarihli resmi gazetede yayınlanan 2560 sayılı yasayla Belediye Mezarlar Müdürlüğünde bir şube olarak yönetilen Kanalizasyon İşleri de Sular İdaresine devredilerek, İdarenin adı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (İSKİ) olmuş ve böylece de tam anlamıyla özerk ve büyük kentlerde bu gibi yönetimlere örnek olacak bir kurum oluşturulmuştur. İSKİ Büyükşehir Belediyesinin bir yan kuruluşu olarak çalışmakta ve Belediye Meclisi tarafından bütçesi ve bilançosu denetlenmekte ve onaylanmaktadır. (65)

İSKİ normal işlerinin dışında çevre sorunları konusunda da çalışmakta, bu konuda özellikle temiz su konusunda yoğunlaşmak üzere bildiriler, afişler, paneller, seminerler, öğrencilere yönelik kampanyalar v.b. yapmaktadır.

İstanbul'un içme suyu ve kanalizasyon sorunlarını çözmekle görevli İSKİ, 1 Nisan 1994 tarihinde bütünüyle sorunlar yumağı haline gelmiş, itibardan düşmüş ve felç olmuş durumdaydı. (66)

İstanbul'un günlük su ihtiyacı 2,5 milyon metreküp (yıllık 913 milyon metreküp)tür. Mevcut su kaynakları ve isale hatları yeterli olmadığı için şehre ortalama olarak 1,2 milyon metreküp (yılda 438 milyon metreküp) su verilebilmektedir. Aradaki günlük 1,3 milyon metreküplük su açığını kapatmak için hızla yatırımlara başlanmıştır. 1994 yılında 3,5 trilyon liralık yatırım yapılmış, 1995 yılı için ise 23 trilyon lira olarak kabul edilen İSKİ bütçesinin 11 trilyon lirasını yatırımlara ayrılmıştır.

Amaç, su kaynaklarını geliştirmek ve İstanbul'un su sorunlarını çözmektir. Istranca projesi için başlatılan yatırımlar işte bu amacı gerçekleştirmeye dönüktür.

1.1. Atık su çalışmaları ve su kaynaklarını geliştirme projeleri

Istranca Dereleri Projesi:

Su kaynaklarını geliştirme projelerinin başında Istranca dereleri projesi gelmektedir. Yılda 30-45 milyon metreküp su temin edilecek üç adet Istranca deresinin birinci kademe inşaatına 27 Temmuz 1994 tarihinde başlandı. İlk baraj olan Düzdere'nin suları 1 Nisan 1995 günü Terkos gölüne törenle akıtılmıştır. Haziran'da Kuzuludere ve Ekim'de de Çilingözdere işletmeye açılacaktır.

Dört adet Istranca deresinin ikinci kademe inşaatı 1996 yılında bitirilmesi planlanmaktadır. Üç kademedен oluşan Istranca dereleri projesi tamamlandığında yılda toplam 190 milyon metreküp su elde edilmiş olacaktır.

Elmalı Barajı:

Elmalı barajı aşırı kirlenme sebebiyle Eylül 1993'te devre dışı bırakılmıştı. 27 Mart'tan sonra, barajdaki mevcut suyu İstanbul'a kazandırabilmek için Türkiye'de ilk defa ozon ve aktif karbon tatbikatı ile arıtma tesisini İSKİ'nin öz kaynakları ile yenilendi ve iki ay gibi kısa bir süre içinde Elmalı Barajını 15 Ağustos 1994'te hizmete açılmıştır. Ayrıca barajı kirlüten derenin önüne acil bir önlem olarak sedd ile atık suyu bir diğer havzaya iletecek olan "Budakdere Terfi Mer-

65- İstanbul Ticaret Odası - 1991

66- İstanbul Bülteni-İst. Büyükşehir Belediyesi Yayın organı, sayı 14 1 Nisan 1995, s. 6-7.

kezi ve İsale Hattı" inşaatı da tamamlanmıştır. Bu çalışmalardan sonra İSKİ El-malı tesislerinden 40 bin metreküp su elde edilmiştir.

Terkos-Kağıthane İsale Hattı:

1992 yılından beri çalışmayan Terkos-Kağıthane isale hattının 6 kilometrelik kısmı iki ayda yenilenerek hizmete hazır hale getirildi ve 29 Ağustos 1994 tarihinde bu boru hattı hizmete alınmıştır.

Terkos-Kağıthane 3. İsale Hattı:

Terkos'un suları büyük ölçüde bir açık kanalla ve dereden Alibeyköy barajına aktarıldığı için hem büyük miktarda enerji ve su kaybı meydana gelmekteydi, hem de su kirlenmekteydi. Enerji ve su kaybını önlemenin yanısıra Terkos'un sularını temiz bir biçimde iletmek için su alma yapısı, terfi merkezi, 2200 mm çapında ve 38 km uzunlukta isale hattı ihalesi 28 şubat 1995 tarihinde gerçekleştirildi.

Kağıthane Arıtma Tesisi:

Yenilenme ve rehabilitasyon çalışmalarına başladığımız bu tesis 1995 yılı ortalarında tamamlanmış olacaktır.

Ömerli-Yenisu Tasfiye Tesisi:

Ömerli-Darlık barajları sistemi, İstanbul'un su temini açısından can damarları olup buradan İstanbul'a günde 1 milyon metreküp su verilmesi mümkün iken, mevcut arıtma tesisi ve isale hatlarının kapasitesi yeterli olmadığından günde 650 bin metreküp su verilebilmektedir.

Yeni arıtma tesisi işte bu kapasiteyi artırmak amacıyla planlanmıştır. Yaklaşık 1 trilyon liraya mal olacak bu modern tesislerin temel tabliyesi 27 Haziran 1994 günü atılmıştır. Tesis Haziran 1995 hizmete gerecektir.

Ömerli Çamlıca İsale Hattı:

16 Ekim 1994 tarihinde temeli atılan bu hat 23 km uzunluğunda 15 ayda tamamlanacak bu projeye Ömerli Arıtma tesislerinden günlük 1 milyon m³ su şehre verilecektir. Türkiye'nin en büyük çaplı çelik isale hattı yaklaşık 1 trilyon liraya mal olacaktır.

Kuyular:

Acil su ihtiyacını karşılamak amacıyla 40 adet derin kuyunun açılması işi ihale edildi ve bu doğrultuda faaliyetlere başlandı. İlk kuyumuz 1 Aralık 1994'te Bahçelievlerde hizmete girdi. Yıl sonuna kadar yaklaşık 100 derin kuyu açarak hizmete sunmayı planlamış bulunuyoruz.

Tuzla atık su biyolojik tasfiye tesisi:

1990 yılında yapımına başlanan ve 1993'te bitirilmesi planlanan Tuzla Biyolojik Arıtma Tesisi, büyük oranda yarım kalmış bir halde bekliyordu. 30 Nisan 1994 tarihine kadar bütün tesisin ancak yüzde 27,5 k'luk bir kısmı yapılabildi. Hızla bitirmek için kolları sıvadığımız bu tesis Gebze, Tuzla, Çayırova, Kartal bölgelerinden gelecek atık suları arıtmak üzere projelendirilmiştir. 1996'da tamamlamayı planladığımız bu tesis, 1995 fiyatlarıyla 2,4 trilyon liraya mal olacaktır.

Tuzla Derin Deniz Deşarjı:

Marmara Denizini koruyacak olan Tuzla Deniz Deşarjı tesisi, Avrupanın en büyük çaplı deniz deşarj borusudur. Maliyeti 1995 fiatlarıyla 1,3 trilyon TL dir. 28 Kasım 1994 günü başlayan boru döşeme çalışmaları 28 Ocak 1995 günü bitirildi.

Kağıthane ve Alibeyköy Dereleri Atıksu Kollektörleri:

Haliç'i kurtaracak olan projelerin önemli kısmı olan bu kollektörlerin projeleri tamamlanarak inşaatına 1995 yılında başlanacaktır.

Zeytinburnu Atıksu Terfi Merkezi ve Kollektörleri:

Yedi yıldan beri yapılamayan Zeytinburnu Atıksu Terfi Merkezi ve kollektörleri 1995 yılı sonuna kadar bitirilecektir. Heybeliada-Kınalıada deniz deşarjı inşaatı Kasım 1995 tarihinde bitirilecektir.

İSKİ 1995 NİSAN'INDAN İTİBAREN HER AY BİR BÜYÜK TESİSİN HİZMETE GİRMESİNİ HEDEFLEMİŞTİR. Bunlar şunlardır:

NİSAN- Düzdere Barajı devreye alındı.

MAYIS- Küçükköy Terfi Merkezi devreye alındı.

HAZİRAN- Ömerli Yeni İçmesuyu Tasfiye Tesisi devreye alındı.

TEMMUZ- Ataköy Biyolojik Tasfiye Tesisi inşaatı bitirilerek, tesis devreye alınacak.

AĞUSTOS- Istranca Kuzulu dere Barajı devreye alınacak.

EYLÜL- Ömerli-Çamlıca isale hattının Ömerli-Dudullu arasındaki bölümü tamamlanarak devreye alınacak. Kabataş-Baltalimanı tünel inş. bitirilecek.

EKİM- Bahçelievler pompa istasyonu bitirilecek.

KASIM- Istranca Çilingazdereden su bakılmaya başlanacak.

ARALIK- Baltalimanı ön Tasfiye Tesisi inşaatına devam edilecek.

Zeytinburnu Terfi merkezi hizmete açılacak.

Heybeliada - Kınalıada Deniz deşarjı inşaatı bitirilecek.(67)

2. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü

Müdürlük, 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin kuruluşuna ilişkin kanundan aldığı yetkiyle İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına bağlı çalışmaktadır.

Amacı; İstanbul Büyükşehir Belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde çevrenin korunması, geliştirilmesi, temizlenmesine ilişkin plan ve projeleri gerçekleştirmek; çevre ile ilgili araştırma, inceleme ve laboratuvar çalışmaları yapmak ve yaptırmak; çevre korumaya ilişkin aralıksız denetimler yapmaktır.

Müdürlük, 15.04.1988 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Çevre Koruma ve Geliştirme Daire Başkanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur.

Özet olarak gerçekleşmiş hizmet ve yatırımlar;

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalan deniz, boğaz, liman ve sahillerimizi kirleten gemiler ile her türlü deniz vasıtalarının "Gemi ve Deniz Araçlarına Verilecek Cezalarda Suçun Tesbiti ve Cezanın Kesilmesi Usulleri ile Kullanılacak Makbuzlara Dair Yönetmelik" gereği kontrolü ve cezalandırılması,

-Deniz yüzeyindeki katı atıkların toplanması,

-Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ndeki esaslara göre hava kirliliğinin önlenmesi ve Gayri Sıhhi Müesseselere "Emisyon İzin Belgesi" verilmesi,

-Gürültü Kontrol Yönetmeliği ile ilgili gürültü kontrol çalışmalarının yürütülmesi,

-Katı Atık İnşaat işlerinin yürütülmesi,

-Haliç'in Taranması ve Rehabilitasyon Proje Çalışmaları,

-Değişik konulardaki talep ve şikayetleri inceleyerek gereğinin yaptırılması veya ilgili görülen kişi, kurum, kuruluş ve işletmelere sorunu ileterek gereğinin yapılmasının sağlanması ve sonucunun takip edilmesi, vs.

2.1. Deniz kirliliği kontrolü:

Müdürlüğçe; 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 3301 sayılı kanunla değiştirilen 24. maddesince 03.Kasım 1987 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmelik gereği İstanbul Büyükşehir Belediyesi Deniz Hudutları dahilinde 03.04.1988 tarihinden itibaren gemi ve deniz vasıtalarının deniz kirliliği yönünden takibine başlanmıştır. Deniz kirliliği ile ilgili yapılan çalışmalar özet olarak şunlardır;

a) Deniz sınırları İstanbul Boğazı, Karadeniz çıkışında Anadolu ve Rumeli fenerleri mevki, Anadolu yakasında Tuzla mevki, Avrupa yakasında Ambarla mevki ve Adalar bölgesidir. (Yassı ada ve Sivriada dahil)

b) Başkanlığa bağlı Atölyeler Müdürlüğü demirbaş kayıtlarında bulunan ve Müdürlük emrinde hizmet gören Turgut Reis adlı motorla 12 saat bir fiil devriye görevi yapılmakta olup, gece de ihbarları değerlendirmek üzere Müdürlükte bir görevli bulundurulmaktadır.

c) Gemilerin neden olduğu kirlilik daha çok ekiplerce görülerek değerlendirilmektedir. Sahil Güvenlik, Liman Başkanlığı, Gümrük ve Kılavuz Kaptanlarca yapılan şikayetler de dikkate alınarak sonuçlandırılmaktadır.

d) Gemilerin sintine basma olayı bölgede yapılan kontroller sayesinde en aza indirgenmiştir. Gemilerin kirli güvertelerini yıkama, ambar atıklarını yıkama ve yakıt ikmali yapmaları esnasında tedbirsizlikleri sebebiyle fuel-oil ve mazotu denize taşıma gibi kirlenme olayları görülmektedir.

1988-1994 yılları arasında cezai işleme tabi tutulan gemi sayısı

Yerli	: 111 adet
Yabancı	: 116 adet
Toplam	: 227 adet

-1988-1994 yılları arasında 227 adet gemiden tahsil edilen toplam ceza miktarı 22.344.300.000.-TL'dir. Dolar bazında 3.170.685 dolardır.

-1995 yılında (Şubat ayı dahil) cezai işleme tabi tutulan gemi sayısı;

Yerli	: 1 adet
Yabancı	: 4 adet
Toplam	: 5 adet

Tahsil edilen para cezası ise toplam 1.875.000.000.-TL'dir.

e) Ayrıca, Başkanlığa bağlı Atölyeler Müdürlüğü demirbaşına kayıtlı olan 2 adet Çöp Toplama Teknesiyle ve tekneler çalışır durumda olduklarında deniz yüzeyinde katı atık, çöp toplama işlemleri yapılmaktadır.

2.2. Hava kirliliği kontrolü

Müdürlükçe; 2872 Çevre Kanunu'na dayanılarak 2 Kasım 1986 tarih ve 19269 sayılı ve Resmi Gazete'de yayınlanan "Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği" İl Umumi Hıfzısıhha Meclisi Kararları, İl Çevre, Kurulu Kararları, İstanbul Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın almış olduğu kararlar doğrultusunda, Büyükşehir Belediye sınırları ve mücavir alanları içerisinde hava kirliliğinin azaltılması ve kontrolü çalışmaları yapılmaktadır. Hava kirliliği konusunda yapılan çalışmalar özet olarak şunlardır;

2.2.1. Isınma kaynaklı kirlilik ve yapılan çalışmalar:

İstanbul'da tüketilecek yerli kömürler için 31.03.1993 tarih ve 3 sayılı İl Mahalli Çevre Kurulu Kararı ve 18.06.1993 tarih ve 21611 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İstanbul İli Umumi Hıfzısıhha Meclisi'nin 25.05.1993 tarih ve 5 sayılı kararı ile sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar her yıl daha da arttırılmaktadır.

Bu belirlenen standartlarda kömürlerin tüketime sunulması ve hava kirliliğini azaltmak için Ağaçlı ve Şile Bölgesinde üretilen kömürler ile İstanbul İli dışından getirilen kömürlerin denitimi için 7 noktada Kontrol noktaları oluşturulmuştur. Bu 7 noktada İstanbul'a giriş yapan kömür kamyonları denetime tabi tutularak uygun olan kömürlerin kent içine girişine izin verilmektedir.

Bu kontrol noktalarında Büyükşehir Belediye Başkanlığı elemanları 24 saat görev yapmaktadır. Yardımcı hizmet elemanları hariç görev yapan elemanlar;

Teknik Eleman	: 14 adet
Zabıta Komiseri	: 10 adet
Zabıta Memuru	: 52 adet
Toplam	: 76 adet

Müdürlük 2 teknik elemanla bu çalışmalara katılmaktadır. Ayrıca, bu çalışmalara teknik ve idari açıdan da yardımcı olmaktadır.

12 Ağustos 1994-26 Aralık 1994 tarihleri arasında Başkanlıkça oluşturulan kontrol noktalarında kömürle ilgili yapılan işlemlerin dökümü;

Kontrol Edilen araç sayısı : 78.961 adet

Bağlanan Araç Sayısı: 502 adet

Numune alınan araç sayısı: 360 adet

Alınan numunelerden bozuk çıkan ve ocağa dökümü yapılan araç sayısı: 3.159 adet

İl dışına çıkartılan araç sayısı: 50 adet

Çevre Kanununa göre cezai işleme esas olarak düzenlenen tesbit zabıta sayısı: 289 adet

Kesilen Para Cezası : 1.166.790.00 TL.

Ayrıca, 15 adet kömür kamyonundaki tartının hatalı olması nedeniyle konu İlçe Belediyelerine intikal ettirilmiştir.

Müdürlüğümüz kömür ocaklarından numune alma çalışmalarına aktif bir şekilde katılmaktadır. İstanbul Valiliği'nce oluşturulan İl Sağlık Müdürlüğü, İl Çevre Müdürlüğü, İTÜ Maden Fakültesi ve Müdürlüğümüz elemanlarınca 125 adet dardan alınan kömür numunelerinin yapılan analiz sonucu % 20'sinin 1994-1995 kış sezonu için istenen özellikte olmadığı tesbit edilmiştir. Kömür ocaklarından numune alma işlemi devam etmektedir.

Petrokok ve Petrol Briketlerinin Denetimi:

İl Mahalli Çevre Kurulu 25.02.1993 ve 21.10.1993 tarihli kararlarıyla ilde petrokok ve petrol briketlerinin satışı yasaklanmıştır. Bu nedenle şehre girişeki kontrol noktalarında ve kömür satış depolarında yapılan denetimlerde tesbit edilen petrokok ve petrol ürünü briketlere el konulmakta ve ilgilileri hakkında yasal işlem yapılmaktadır.

Konutlarda Kalorifer ve Bacaların Denetimi:

İstanbul Valiliği'nin 19 Kasım 1988 tarih ve 19994 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "İstanbul İlinde Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nin 53. Maddesi Gereğince Uyarı Kademelerinde Alınacak Önlemler Tebliği" gereği konutlarda hava kirliliğinin azaltılması ve kontrolü için denetimler yapılmaktadır.

Ayrıca, İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi'nin 28 Nisan 1993 tarih ve 4 nolu kararı gereği konutlarda yapılan denetimlerde, 3000 m²'den fazla ısıtma alanı olan ve doğalgaz kullanmayan binalardaki bacalara sulu baca gazı arıtma sisteminin takılmasına çalışılmaktadır.

İstanbul'un nüfusunun hızla artması ile ortaya çıkan yanlış kentleşme ve sanayinin İstanbul'a aşırı yığılması, beraberinde hava kirliliğini de getirmiştir. Gerekli ve yeterli önlemler zamanında alınmamış olduğundan her kış sezonu hava kirliliği ile karşılaşmaktadır.

İstanbul'da hava kirliliği 1985 yılında kurulmuş olan ölçüm sistemleri ile, sürekli izlenmektedir. Bu ölçümlerde kirliliğin son yıllarda bir çok ilçede Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'nin 53. maddesinde belirlenen I. ve II. uyarı kademelerini zaman zaman aştığından, acil önlemler uygulanmak zorunda kalmıştır. Bu ölçümlerde hava kirliliğinin önemli parametresi olan kükürtdioksit (SO₂) le partikül madde (PM) ölçülmektedir. Yönetmelik gereği havada SO₂ uzun Vade Sınır (UVS) değer olarak 150 gr./m³ Kısa Vade Sınır (KVS) değer olarak da 400 gr./m³ istenmektedir. Bu değerler PM için UVS 150 gr./m³, KVS için 300 gr./m³tür. Ancak 24 saat ortalama SO₂ miktarı 700 gr./m³, PM 400 gr./m³'ü geçtiğinde İstanbul Valiliğince yayınlanmış olan İstanbul ilinde Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinin 53. maddesi gereğince uyarı kademelerinde alınacak önlemler tebliğine göre uyarı kademelerine geçilmektedir. I. uyarı kademesinde genel önlemlere ek olarak 2. ve 3. sınıf gayri sıhhi müesseselerin çalışma kapasiteleri % 50 düşürülmesi, kalorifer ve sobalarında günde 8 saati geçmemek üzere 4'er saat yakılması istenmektedir. II. uyarı kademesinde ise yukarıdaki önlemlere ilave olarak I. sınıf gayri sıhhi müesseselerin % 50 kapasitelerini düşürme, kalorifer ve sobaların da 6 saati geçmemek üzere 3'er saat yakılması zorunluluğu getirilmiştir. Kirliliğin daha fazla artması durumunda III. ve IV. uyarı kademelerine geçilmesi ve sıkı önlemlerin alınması gerektiği belirtilmektedir.

Valilik Makamınca yayınlanmış bu uyarı kademelerinde alınacak önlemler tebliği gereği denetimler Vilayette birlikte yapılmaktadır. Yine Valilikle birlikte gerekli önlemler alınmakta ve/veya aldırılmaktadır.

1994 Ocak ayında İstanbul'da 13 ilçede I. uyarı kademesinde, 3 ilçede ise II. uyarı kademesine geçilmiştir. Bu kirlilik İstanbul'da ortalama bir hafta yaşanmıştır. 1994 Kasım ve Aralık aylarında ise yapılan ölçümlerde sınır değerler aşıldığından Gaziosmanpaşa, Şişli, Beyoğlu, Bağcılar, Kadıköy (Göztepe) v.s. ilçelerinde zaman zaman uyarı kademelerine geçme zorunluluğu doğmuştur.

Bugün mevcut ölçüm sistemlerindeki ölçüm cihazları sabit yarı volimetrik ve ölçüm sonuçlarını ancak 24 saat sonra verebilen cihazlardır.

Başkanlığımız SO₂ ve PM'nin dışında hava kirliliğine neden olan diğer kirlitici parametreleri de ölçebilen ve istenilen zamanda ölçüm sonuçlarını verebilen Hava Kirliliği Mobil Ölçüm Cihazının teknik şartnamesini hazırlamış ve Encümencede onaylanarak satınalma aşamasına gelinmiştir. Mobil ölçüm cihazının alınması durumunda İstanbul'daki hava kirliliği daha iyi izlenerek zamanında gerekli önlemlerin alınmasını sağlayacaktır.

Bu girişten sonra hava kirliliğinin kaynaklarını ve yaptığımız çalışmaları kısa şu şekilde sıralayabiliriz.

İstanbul'da kış aylarında resmi kaynaklara göre 5 milyon ton resmi olmayan kaynaklara göre ise 8 milyon ton Ağaçlı ve Şile bölgesinin kömürleri kullanılmaktadır. Bu kömürlerin % 90-95'i Kilyos-Karaburun arasında çıkartılmakta olup, jeolojik evresini tamamlamamış kömürlerdir. İçerisindeki kükürt oranı % 1-3,5 arasında değişmektedir.

Ayrıca İstanbul'a civar illerden de yaklaşık 2 milyon ton kömüründe geldiği belirtilmektedir.

Sıvı yakıt olarak fuel-oil ve kalorifer yakıtı tüketimi 3-4 milyon ton civarındadır.

Doğalgaz ise 1993 kış sezonunda yaklaşık 100 milyon m³ ısınma amaçlı olarak kullanılmıştır.

Linyit Kömürü Denetimi:

İstanbul'da tüketilecek yerli kömürler için 31.03.1993 tarih ve 3 sayılı İl Mahalli Çevre Kurulu Kararı ve 18.5.1993 tarih ve 21611 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan İstanbul ili Hıfzıssıhha Meclisinin 25.5.1993 tarih ve 5 sayılı kararı ile sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar her yıl daha da artırılmaktadır. İthal kömür için Çevre Bakanlığınca getirilen sınırlamalar ise yerli kömürlerden daha da hassas tutulmuştur.

İl Mahalli Çevre Kurulunun 31.3.1993 tarih ve 3 sayılı kararına göre 1994-1995 kış sezonunda İstanbul'da tüketilecek yerli kömürlerin özellikleri aşağıdaki şekilde olacaktır.

Rutubet % 8'in altında (Havada Kuru)

Kül % 14'ün altında (Havada Kuru)

Yanabilir Kükürt % 1,4 (max)

Toplam Kükürt % 1,7 (max)

Kalorifer değr 4000 Kcal/Kg.

Boyut 400 mm.

Bu belirlenen standartlarda kömürlerin tüketime sunulması ve hava kirliliğini azaltmak için Ağaçlı ve Şile bölgesinde üretilen kömürler geçen yıl 2 noktada kontrole tabi tutulurken, bu yıl 7 noktada kontrole tabi tutulmakta ve uygun olan kömürlerin şehre girişine izin verilmektedir. Bu amaçla şehrin girişlerinde sırasıyla Avcılar'da Türksan fabrikasının önünde, İkitelli'de paralı gişelerin yanında, Arnavutköy'de Mobil benzin istasyonunun karşısında, Kemerburgaz'da Abeş İplik fabrikasının önünde, Çamlıca'da Fatih köprüsü çıkışında, Tuzla'da Piyade Okulu'nun karşısında ve Ömerli'de "Kontrol Noktaları" oluşturulmuştur.

Bu kontrol noktalarında Başkanlığımıza bağlı 14 adet teknik eleman, 10 adet Zabıta Komiseri, 52 adet Zabıta Memuru olmak üzere (yardımcı hizmet elemanları hariç) toplam 76 eleman hergün 24 saat görev yapmaktadır.

1993-1994 kış sezonunda 14 bin civarında kömür kamyon denetlenmiş olup, bunlardan 528 adedi uygun bulunmayarak, Vilayet Makamından haklarında yasal işlem yapılması istenmiştir. Vilayet Makamıncada evrakları savcılığa intikal ettirilmiştir.

12.8.1994-26.12.1994 tarihleri arasında Başkanlığımızca oluşturulan kontrol noktalarında kömürlerle ilgili yapılan işlemlerin dökümü aşağıdadır.

Kontrol edilen araç sayısı 78.961 Adet

Bağlanan araç sayısı 502 Adet

Numune alınan araç sayısı 360 adet

Alınan numunelerden bozuk çıkan ve ocağa

döküm yapılan araç sayısı 3.159 Adet

İl dışına çıkartılan araç sayısı 50 Adet

Kesilen peşin para cezası 1.166.790.000.-TL

Çevre Kanununa göre cezai işleme esas olarak 289 Adet tesbit zabtı düzenlenmiştir.

Ömerli bölgesindeki kontrol noktasından geçiş yapan kömürlerin istenen özellikte olmamaları nedeniyle hiçbir kömür kamyonunun İstanbul'a girişine izin verilmemeye çalışılmıştır.

Kontrolde kantar denetimleride yapılarak 15 adet kamyondaki tartımın hatalı olduğu tesbit edilerek, ilçe Belediyelerine durum intikal ettirilmiştir.

Başkanlık kömür ocaklarından numune alma çalışmalarına aktif bir şekilde katılmaktadır. 1994 kış sezonunda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İl Sağlık Müdürlüğü, İl Çevre Müdürlüğü, İTÜ. Maden Fakültesi elemanlarından Vilayet Makamı tarafından oluşturulan bir komisyon İstanbul'daki kömür ocaklarından kömür numunesi alınarak İTÜ. Maden Fakültesi laboratuvarlarında analizleri yaptırılmıştır. 125 adet damardan alınan kömür numunelerinin yapılan analiz sonucu % 20'sinin 1994-1995 kış sezonu için istenen özellikleri taşımadığı tesbit edilmiştir.

Bu kömürler üreticileri tarafından iyileştirilmeden şehre girişlerine izin verilmeyecektir. Başkanlığımız iyileştirme tesisi kuran ve işletenleri her yönden destekleyecektir. İyileştirme tesislerinin kurulmasını teşvik edeceklerdir. Başkanlık olarak bu konuda yaptığımız girişimler sonucu İstanbul İli Mahalli Çevre Kurulu 30.11.1994 tarih ve 5 sayılı kararı ile "01.7.1995 tarihinden itibaren ilimizde tüketime sunulacak kömürlerin mutlaka iyileştirme ve zenginleştirme işlemlerine tabi tutulduktan sonra satışa sunulabileceğine, tesislerde işlem görmemiş yerli kömürlerin satışının yapılmayacağına" karar vermiştir.

Kömür ocak damarlarından numune alma işlemi aynı komisyonca Valilik Makamının koordinasyonunda bu yılda devam edecektir. Ayrıca Başkanlığa bağlı Ruhsat ve Denetim Müdürlüğü, Harita İşleri Müdürlüğü, Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü elemanlarınca müşterek kömür ocaklarında denetimlere başlanmıştır.

Geçen yıl kömür satış yerlerinde kömür depolarında ve konutlarda yapılan rutin denetimler bu yıl daha sıkı bir şekilde yapılacaktır. Aynı şekilde İstanbul ili dışından getirilecek kömürlerde kontrol noktaları ve satış yerlerinde denetime tabi tutulacak, uygun olmayanlar hakkında gerekli yasal işlemler yapılacaktır.

Şehrimize il dışından kaliteli yerli veya ithal kömür getirmek isteyen firma ve ticari kuruluşlar, Başkanlığımızca stoklama yeri ve benzer konularda destekleneceklerdir.

Başkanlığımız 25.9.1994 tarih ve 2207 syılı yazısıyla İlçe Belediyelerine bir davetiye çıkartarak 27.9.1994 günü Başkanlığımız Meclis Salonunda İlçe Belediyelerinin yetkilileriyle bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda kömür kamyonlarında satış yerlerinde ve konutlardaki denetimlerde petrokok ve hava kirliliği konularında daha etkin bir çalışmayı ve denetimlerdeki bütünselliği sağlamak için gerekli bilgiler İlçe Belediye yetkililerine açıklanmıştır. Ayrıca Başkanlığımız İlçe Belediyelerine gönderdiği, 29.12.1994 tarih ve 3125 sayılı yazısıyla kömürdenetimlerinin İl Mahalli Çevre Kurulu Kararınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde kesintisiz yapılması belirtilmiştir.

Başkanlığımız, vatandaşların kömür alımında dikkat edecekleri hususları ve kömür satıcılarında uymaları gereken kuralları, yaptığı ilan ve afişlerle, aydınlatıcı bilgiler geniş bir kesime duyurulmuştur. Ayrıca hava kirliliğini önlemede ve kullanımındaki sorunlara yardımcı olmak için bir teknik eleman görevlendirilerek ve Başkanlığımıza ait 512 28 91 no'lu telefonu vatandaşlarımızın hizmetine sunmuştur.

Ayrıca bu çalışmaların dışında Başkanlığımıza bağlı Tanzim Satış Müdürlüğü vasıtasıyla kömür satışlarına başlamıştır. Şu ana kadar 14.000 ton getirilmiş olup, 250.000 ton getirilmesi hedeflenmektedir.

Kömür Briketleri Denetimi:

İl Mahalli Çevre Kurulu 18.12.1993 tarih ve 9 sayılı toplantısında kömür briketleri hakkında sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamalara uyan ithal ya da yerli kömür tozlarının melas ya da nişasta ile briketlenerek ilimizde satışına izin verilmiştir. Ayrıca bu briket kömürlerinin ambalajlarında birtakım bilgileri içermeleri ve İstanbul Valiliğince verilecek "Briket Kömür Satış Belgesi" alma zorunluluğu getirilmiştir. Bu belirlenen sınırlamalara uymayanların tesbiti halinde hakkında yasal işlem yapılmaktadır:

Isınma Amaçlı Sıvı Yakıt Denetimleri:

Vilayetle birlikte yapılan çalışmalar sonucu kükürt oranı % 3,5 civarında olan 5 no'lu fuel-oil'in İstanbul'a gelişi durdurularak 01.10.1993 tarihinden itibaren ilimizde kükürt oranı % 1,5 civarında olan "Özel Kalorifer Yakıtı" tahsisi sağlanmıştır. Ancak sanayide halen kükürt oranı yüksek 5 no'lu fuel-oil kullanılmaktadır. Başkanlığımız bu nedenle İstanbul Valiliğine yaptığı 08.09.1994 tarih ve 2097 sayılı yazılı başvuru ile 6 no'lu fuel-oil'in İstanbul Metropolitan şehir sınırlarında kış sezonu içerisinde (Ekim-Mart) satışının tümünden durdurulması ve bunun yerine her türlü sanayi kolunda % 1,5 kükürt içeren 5 no'lu fuel-oil'in yakılması imkanlarının araştırılması için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı nezdinde girişimde bulunmak üzere İl Mahalli Çevre Kurulu tarafından karar alınması ve gerekli girişimlerin başlatılması istenmiştir.

25.11.1994 tarih ve 22122 sayılı Resmi Gazete'de İstanbul Valiliği Mahalli Çevre Kurulu (4) no'lu kararı ile İstanbul kentinde hava kalitesinin iyileştirilmesi, kirliliğin azaltılması amacıyla, konutlarda, otellerde, işyerlerinde ve yerleşim böl-

geleri içinde bulunan sanayi tesislerinde sıva yakıtlı kalorifer kazanlarında TÜP-RAŞ tarafından üretilen ve maksimum % 1,5 kükürt içeren özel kalorifer yakıtının kullanılmasının zorunlu hale getirilmesine ve 6 no'lu fuel-oil'in kullanımının yasaklanmasına karar verilmiştir.

Doğalgaz Çalışmaları:

Doğalgaz, temiz yakıtta en iyi örnektir. Başkanlık Türkiye'nin en büyük projelerinden olan "İstanbul Doğalgaz Projesi"ni yürütmektedir. Proje 295 milyon dolarlık bir yatırım gerektirmektedir. Proje 90.000 x 8 konut x 5 kişi = 3,5 milyon kişiye hizmet verecektir.

Mart 1994'e kadar doğalgaz abone sayısı 180 bin iken bu sayı şimdi 250 bin olmuştur. Ocak 1995'e kadar hedeflenen abone sayısı 300 bindir. 1993 yılında 128 milyon ton, 1994'ün ilk 8 ayında 200 milyon ton doğalgaz tüketimi söz konusu iken Ocak 1995'e kadar bu rakamın 300 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

Başkanlığımız, hava kirliliğinin önüne geçilmesi için doğalgaz çalışmalarına hız vermiş olup, çeşitli kampanyalarla doğalgazın kullanımını özendirmeye çalışmaktadır.

Tüketici Kredisi

İGDAŞ ve Vakıflar Bankası arasında 16 Aralık 1994 tarihinde tüketici kredi anlaşması sağlanmıştır.

Merkezi yönetim bu konuda hassasiyet göstermeli ve doğalgaz kullanma imkanı olanların başka yakıt kullanmasını yasaklayacak önlemleri almalıdır.

Belediye hizmet binalarının doğalgaza dönüşüm inşaatı 12 milyar liraya ihale edilmiş olup, idari binamızda ve 4 lojman binasında dönüşüm gerçekleştirilmiştir.

Hava Kirliliğini Önleyici Diğer Çalışmalar:

Hava Kalitesinin Korunmasında en az yakıtın niteliği kadar yakma sistemlerinin niteliği ile yakma tekniği ve yakma sistemlerinin bakımı da önemlidir.

Bu nedenle:

Kalorifercilerin, kaloriferci veya ateşçi kurslarına gidip gitmediklerini ve Yetkili Kalorifer Ateşçi Belgelerinin bulunup bulunmadığı,

Kalorifer dairesi için Teftiş Defteri olup olmadığı bina yöneticilerin haftalık denetimlerini bu deftere yazıp yazmadıkları,

Kazan bacalarının temizliğinin yapılıp yapılmadığı,

Kalorifer dairesinde yeterli havalandırma bacasının olup olmadığı,

Kazan temizlikleri ve bakımlarının zamanında ve gerektiği şekilde yapılıp yapılmadığı,

denetlenmektedir.

Başkanlık, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinin açmış olduğu "Ateşçi ve Ka-

loriferci Kursları'na geçmiş yıllarda teknik elemanlarını "Usta Öğretici" olarak göndermişti. Talep olması durumunda aynı şekilde teknik elemanlarını görevlendirecektir.

İl Umumi Hıfzıssıhha Meclisi 28.4.1993 tarihli kararı ile 3000 m²'den fazla ısıtma alanı olan ve doğalgaz kullanmayan binalarda kazan bacalarına kimyasal katkılu sulu sistem bacagazı filtresi takılması mecburiyeti getirilmiştir. Denetimlerimiz esnasında 3000 m²'den fazla ısıtma alanı olan resmi veya özel binalarda sulu sistem bacagazı arıtma filtreleri takılması istenmekte, yapılan bildirme göre filtre takılmayanlar hakkında yasal işlem yapılmaktadır.

Bunların dışında denetimlerde;

Çöp ve atık maddelerin, yanık yağ ve lastiklerin bahçe, sokak ve caddelelerinde yakılmaması,

Dış ortam sıcaklığı gece ve gündüz 15 °C üzerinde olduğunda kalorifer ve sobaların yakılmaması,

İşyeri iç ortam sıcaklığı 18 °C, konutlarda 20 °C'den yukarı olacak şekilde kaloriferlerin yakılmaması,

kontrol edilmektedir.

Binalarda ısı kaybını önlemek ve yakıt sarfiyetini azaltmak için 16.11.1985 tarih ve 18637 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmelik gereğince bina yapım projelerinde "Isı Yalıtım Projeleri"de aranmaktadır.

Sanayiden Kaynaklanan Kirlilik ve Yapılan Çalışmalar:

Türkiye sanayinin yaklaşık % 45'i İstanbul'da bulunmaktadır. Bu nedenle sanayinin İstanbul'da hava kirliliği üzerinde önemli bir payı bulunmaktadır. Sanayideki emisyonlar yakma (ısıtma ve enerji temini) ve proses kaynaklı olabilmektedir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun 1580 sayılı Belediye Kanunu, 3572 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Kanunu gereğince İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisindeki gayri sıhhi müesseselerin denetimi ve ruhsatlandırılması Başkanlığımızca yapılmaktadır. Denetim esasları 3572 sayılı Kanunda ve Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliğinde belirlenmiştir. Ayrıca 2872 sayılı Çevre Kanunu ve bu kanun uyarınca çıkartılan yönetmelikler doğrultusunda 303'dan alınan yetkiyle denetimler yapılmaktadır.

Başkanlığımız 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca 02.11.1986 tarih ve 19269 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğine göre gayri sıhhi müesseselerin "Emisyon İzni"ne bağlanması ve tesislerden kaynaklanan emisyonların kontrolü yapmaktadır. Yönetmelikte belirlenmiş standartların üzerinde emisyonu olan tesislere emisyonu azaltıcı önlemler aldırılmaktadır. Ayrıca bu işyerleri hakkında Çevre Kanununa göre cezai işlem yapılması için Valilik Makamına gerekli bilgi ve belgeler gönderilmektedir.

Başkanlığımıza bağlı Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü bugüne kadar emisyonların azaltılması ve/veya kontrolü için toplam 1657 tesiste inceleme

yapmıştır. Bu incelemelerde 798 adet işyerinin Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliğinin 8. ekine göre "Emisyon İzne Tabi Tesisler Listesi"nde yer aldığı tesbit edilmiştir. Tesbit edilen bu işyerlerinin cezai durum sözkonusu olanların bilgi ve belgeleri cezai işlem için Valilik Makamına gönderilmiş olup, izin işlemlerinde adı geçen Müdürlüğümüzce yürütülmektedir. Başkanlığımız şimdiye kadar 13 adet işyerine "Emisyon İzin Belgesi" vermiş bulunmaktadır.

İşyerlerine emisyon izin belgesi, tesislerin cinsi egöre İl Mahalli Çevre Kurulunun ve/veya Çevre Bakanlığı'nın görüşü alınarak verilmektedir.

Hava kirliliğinin azaltılması için gayri sıhhi müesseselerin denetim ve emisyon izin işlemleri her zaman olduğu gibi bundan sonrada daha titiz yürütülecektir.

Hava Kirliliği Ölçme Çalışmaları

İstanbul'un hava kirliliği haritası: Bu konua yapılacak çalışmalara büyük ölçüde yardımcı olacak ve bir veri tabanı oluşturacaktır. İlk kez bilgisayar ortamında ve bilimsel olarak hava kirliliği haritası hazırlanmıştır.

Hava kirliliği ölçüm çalışmaları: 2 adet mobil hava kirliliği ölçüm cihazı alınarak hizmete sokulmuştur. Bunlardan biri Anadolu biri ise Rumeli yakasında kullanılmaktadır. Bu ölçüm sayesinde anında tesbit ve kamuoyunu bilgilendirme mümkün olacaktır. Ayrıca her türlü kirlenici madde tesbit edilebilmekte ve sanayi tesisleri denetlenebilmektedir.

Şu anda Mart 1995 itibariyle abone sayımız yaklaşık olarak 300.000'e, kullanıcı sayımız da 245.000'e ulaşmıştır. 1993 yılında İstanbul'a verilen doğalgaz miktarı 127 milyon m³ iken, 1994 yılında bu rakam 357 milyon m³ oldu. İGDAŞ 1995 yılında 750.000 doğalgaz abonesine ulaşmayı hedeflemektedir. İstanbul'un 7500 sokağına doğalgaz götürülmesiyle tamamlanan projeye ek olarak 1 yıl içinde 1500 sokak daha ekledik. (68)

2.2.2. Sanayiden Kaynaklanan Kirlilik ve Yapılan Çalışmalar;

Türkiye Sanayinin yaklaşık % 45'i İstanbul'da bulunmaktadır. Bu nedenle sanayinin İstanbul'da hava kirliliği üzerinde önemli bir payı bulunmaktadır. Sanayideki emisyonlar yakma ve proses kaynaklı olabilmektedir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin yönetimi hakkında kanun, 1580 sayılı Belediye Kanunu, 3572 sayılı İşyeri Açma ve Çalışma Kanunu gereğince Büyükşehir Belediye sınırları içerisindeki gayri sıhhi müesseselerin denetimi ve ruhsatlandırılması Başkanlığımızca yapılmaktadır. Denetim esasları 3572 sayılı Kanun'da ve Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği'nde belirlenmiştir. Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve bu kanun uyarınca çıkartılan Yönetmelikler doğrultusunda da 3030'dan alınan yetkiyle denetimler yapılmaktadır.

Müdürlük bu bağlamda, 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca çıkartılan Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği'ne göre Gayri Sıhhi Müesseselerin "Emisyon

---

68- İstanbul Büyükşehir Belediyesi hava kirliliğinin azaltılmasına ilişkin çalışmaları hakkında kısa rapor

İzni"ne bağlanması ve tesislerden kaynaklanan emisyonların kontrolünü yapmaktadır. Yönetmelikte belirlenmiş standartların üzerinde emisyonu olan tesislere emisyonu azaltıcı önlemler aldırılmaktadır. Ayrıca, bu işyerleri hakkında Çevre Kanunu'na göre cezai işlem yapılması için Valilik Makamı'na gerekli bilgi ve belgeler gönderilmektedir.

Müdürlük 01.01.1995 tarihine kadar emisyonların azaltılması ve/veya kontrolü için toplam 1657 tesiste inceleme yapmıştır. Bu incelemeler neticesinde 798 adet işyerinin Hava Kalitesinin Korunması Yönetmeliği 8. ekine göre "Emisyon İznine Tabi Tesisler Listesi"nde yer aldığı tesbit edilmiştir. Bu işyerleri emisyon izinlerini almadan faaliyet gösterdikleri için ve cezai işlemleri söz konusu olanların bilgi ve belgeleri cezai işlem için İstanbul Valiliği'ne gönderilmiştir. İşyerlerine ait emisyon izin işlemleri ise Müdürlükçe yürütülmektedir. Şimdiye kadar 14 adet işyerine "Emisyon İzin Belgesi" verilmiş olup, diğer emisyon izin dosyaları ise incelenmektedir.

İşyerlerine emisyon izin belgesi, tesislerin cinsine göre İl Mahalli Çevre Kurulunun ve/veya Çevre Bakanlığı'nın görüşü alınarak verilmektedir.

Hava kirliliğinin azaltılması için Gayri Sıhhi Müesseselerin denetim ve emisyon izin işlemleri her zaman olduğu gibi bundan sonra da titiz bir şekilde yürütülecektir.

Bunların yanında hava kirliliğinin azaltılması için 2 adet Mobil Sistem Anlık Hava Kirliliği Ölçüm cihazı alınarak, çevre hava kalitesinin istenilen yer ve zamanda ölçümü yapılarak, gerekli tedbirlerin zamanında alınması ve halkın daha önceden uyarılması sağlanacaktır.

Ayrıca, hava kirliliğinin azaltılması için yapılan kömür denetimlerinin daha sağlıklı, daha teknik koşullara uygunluğunu sağlamak için denetimi yapılan kömürlerin analizlerini yapmak için kömür analiz laboratuvarı kurulması için gerekli olan cihazların alınmasına gidilmiştir. Bu amaçla 2 adet kömür analiz seti alınmıştır. Bu set içerisinde olan kalorimetre bombası, kül fırını ated alınmış olup, kırıcı ve öğütücülerde yakın zamanda alınacaktır.

2.2.3. Taşıt Egzost Gazı Kirliliği:

İstanbul'da 1 milyona yakın araç trafiğe kayıtlı olup, hergün yarısı hareket halinde olduğu düşünülürse trafikten kaynaklanan büyük bir kirlilik ortaya çıkmaktadır. Araç egzost gazlarının kirlenici olmaması için kurşunsuz benzin ve katalitik konvertör kullanılması gerekmektedir. Bu hususla ilgili Bakanlık düzeyinde çalışmalar yapılmaktadır.

Başkanlığımızca alınan 1 adet benzinli ve 1 adette dizel araçlar için egzost gazı ölçüm cihazları ile Belediyelerimiz ve bağlı kuruluşların araçlarının egzost gazları kontrol edilmektedir. Kirliliğe neden olabilecek araçların trafiğe çıkması engellenerek bakıma alınması sağlanmaktadır.

Trafikteki araçların egzost gazı kontrolü ilgili mevzuat gereği Karayolları Genel Müdürlüğü ile İl Trafik Şube Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Belediyemiz bu denetimlere yardımcı olmaktadır.

2.3. Haliç'in taranması ve rehabilitasyonu projesi

Artan dip çamuru nedeniyle Haliç'te su derinliği genel olarak mansapta 40 m. civarında değişmekte, menbada ise dipsel çamurun aşırı artışı nedeniyle bazı bölgelerde 1 m'nin altına düşmektedir. Gafata ile Atatürk köprüsü arasında 35-40 m. civarında olan su derinliği, Tersane-Halicioğlu kesidinden sonra ise yer yer 5 m'nin altına düşmektedir. Haliç Alibeyköy ve Kağıthane dereleri ile beslenmekte olup, ancak bu derelerin, debileri çok azalmış olduğundan Haliç'in dipsel çamurunu sürükleyip temizleyememektedir.

Haliç suyundaki kirlilikler evsel endüstriyel atıksulardan ve yıllar boyunca oluşup dipsel çamurdan kaynaklanmaktadır. Özellikle menba kesiminde hemen hemen su yüzeyine kadar yükselmiş bulunan çamur tabakasının içerdiği organik ve toksit kirleticiler dolayısıyla yüksek bir kirlenme potansiyeline sahip olduğu öngörülmektedir. Haliç, dipsel çamuru muhtelif türde metal, mazot, yağ ve diğer organik maddeler içermektedir.

Haliç dipsel çamurunun az da olsa ayrışması özelliği nedeniyle yüksek oranda oksijeni sarfeder ve tabanda aneorobik yapı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dipsel çamurun taranması gerekli görülmektedir.

Tarama ve Rehabilitasyon çalışmalarında ise kısaca şunlar yapılacaktır.

Hangi kesimlerde ne kadar çamurun taranacağıнын tesbiti, bu miktar çamurun kaldırılması durumunda, Haliç sahillerinde oluşacak sev eğimlerinin belirlenmesi bu çalışmanın ana konularından birisidir. Taranacak çamurun bertarafı için alternatif çözümlerin araştırılması, çamurun herhangi bir şekilde kullanılıp kullanılmayacağıнын belirlenmesi de bu çalışma kapsamındadır. Ayrıca tarama metodları ve fizibl metodun önerilmesi, taramadan sonra su kalitesinin iyileştirilebilmesi için alınabilecek muhtelif tedbirler belirlenecektir. Tarama işleminden sonra Haliç'in kısa zamanda tekrar dolmasının önüne geçilmesi bakımından Haliç'in dolmasına sebep olan kaynaklar tesbit edilecek ve Haliç havzasında kirlenme envantesi çıkarılacaktır. Su kalitesinin ve taban çamurunun kalitesinin tesbiti için gerekli su ve çamur analizleri yapılacaktır. Haliç'i besleyen Alibeyköy ve Kağıthane derelerinin kirlenme durumlarının incelenmesi de proje kapsamına dahildir.

Söz konusu bu fizibilite çalışması 1995 yılı içerisinde bitirilecektir. 1996 yılında uygulamaya geçilmesi planlanmaktadır. Fizibilite çalışmaları İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Çevre Mühendisliği bölümünce yürütülecektir.

1 Ocak 1995 - 3 Nisan 1995 tarihleri arasında kömür noktalarında yapılan çalışmaların neticesi

KONTROL EDİLEN ARAÇ SAYISI	48.666
NORMAL GÖRÜLEN ARAÇ SAYISI	43.394
BAĞLANAN KÖMÜR KAMYONU ADEDİ	22
BAĞLANAN SU TANKERİ ADEDİ	18
BAĞLANAN SEBZE-MEYVE ARACI	43
BAĞLANAN ET NAKİL ARACI	3
SEBZE HALİNE SEVK EDİLEN ARAÇ	104
OCAĞA SEVK EDİLEN ARAÇ SAYIŞI	1796
BALIK HALİNE SEVK EDİLEN ARAÇ	7
CANLI HAYVAN BORSASINA SEVK EDİLEN ARAÇ SAYISI	85
MEZBAHAYA SEVK EDİLEN ARAÇ SAYISI	2
İL DIŞINA SEVK EDİLEN ARAÇ SAYISI	—
ALINAN NUMUNE SAYISI	—
TUTULAN TESBİT ZABTI SAYISI	—
TUTULAN PEŞİN PARA CEZASI MİKTARI: 26537x115.000=291.755.000	
	755x125.000= 94.375.000

TOPLAM: 3292 Adet Makbuz 386.130.000.-

2.4. Gürültü İli İlgili çalışmalar

Müdürlüğümüz gürültü ile ilgili gelen şikayetleri 11.12.1986 tarih ve 19308 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Gürültü Kontrol Yönetmeliği" doğrultusunda inceleyerek gerekli önlemlerin alınması, Yönetmelikte belirlenen standartların üzerinde gürültüye neden olan işyerleri hakkında 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre cezai işlemlerin yapılması için gerekli belgeleri Vilayet Makmı'na gönderilmesi işlemlerini yürütmektedir.

Müdürlüğümüz bugüne kadar 2 adet RS 103 SCHALLPEGELMESSER marka gürültü ölçüm cihazı ile gürültü ölçümlerini yapmaktaydı. Bu gürültü cihazlarının yeterli olmaması çok yönlü kullanılmaması nedeniyle çok yönlü yeni 2 adet "Gürültü Ölçüm Seti" alınmıştır. Bundan sonraki gürültü ile ilgili çalışmalarda bu ölçüm cihazları kullanılacaktır.

Müdürlüğümüze bugüne kadar 400'e yakın gürültü şikayeti intikal etmiş olup, bunlarla ilgili yasalar doğrultusunda gerekleri yerine getirilmiştir.

2.5. Çevre ile ilgili değişik çalışmalar

Çevre konusunun çok geniş olması ve bu konuda çok değişik yasal düzenlemeler ile çok sayıda da ilgili birimlerin bulunması nedeniyle, Müdürlüğümüze çevre ile ilgili değişik konularda şikayet, bilgi isteme v.s. yazılar gelmektedir.

Müdürlüğümüze gelen bu yazıları tek tek değerlendirmektedir. Şikayet konusu olan ağaç kesme, tarihi binaların tahribi, dere ıslahı, atıksu, çöp veya atıklar gibi hususlar mahallinde incelenerek gerekli tesbitler yapıldıktan sonra gereği için ilgili kurumlara yazılar yazılmaktadır.

Ayrıca, müdürlüğümüz bünyesinde bulunan laboratuvarı zenginleştirmek, şikayet ve tesbitleri standartlara uygun analiz etme ve rapora bağlamak için laboratuvar cihazlarının yeterli olmaması nedeniyle modern laboratuvar cihazları alınmasına karar verilerek, bu cihazlar alınmış olup, bu cihazların kullanılması aşamasına gelinmiştir.

Kazlıçeşme

Kazlıçeşme'de bulunan dericilerin bu bölgeden taşınmasıyla boşalan alan amacına uygun olarak yeniden düzenlenecektir.

Kumcular

Zeytinburnu'ndaki kumcuların çevreyi rahatsız etmelerinden dolayı, Ambarlı'da bulunan yeni yerlerine taşınmaları sağlandı. Kumcuların taşınmasıyla boşalan bölgede proje revizesi yapıldı. Sözkonusu bölgenin balıkçı barınağı olarak düzenlenmesi kararlaştırıldı.

2.6 Katı atık projesi

"Katı Atık Projesi"nin ihalesi 1992'de yapılmış, 1993 yılının Ekim ayında da çalışmalara başlanmıştır.

Maliyeti 2,2 trilyon lira olan projenin 500 milyar lirası, yeni yönetim tarafından ödenmiştir.

Fizibilite etüdü sonucunda İstanbul'un katı atık yapısı incelenerek günümüz için düzenli depolama sistemi uygun görülmüştür. Depolama istasyonlarımız, Anadolu yakasında Kömürcüoda mevkiinde, Avrupa yakasında ise Odayeri mevkiinde inşa edilip çalışmaya başlamıştır.

Pendik-Aydınlı, Bakırköy-Bahçelievler, Küçükçekmece-Halkalı Aktarma İstasyonları tamamlanmış olup faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Şişli Aktarma İstasyonu ise Mart ayında teslim edilecektir. Kadıköy ve Ümraniye Aktarma İstasyonlarının inşaatlarına ise devam edilmektedir.

Modern çöp tesisleri...

Çöp aktarma istasyonlarımız veya çöp depolama alanlarımız, bilinen anlamda çöplük olmayacaktır. Bu tesisler; idare binaları, yıkama üniteleri, araç-bakım atölyeleri, sıkıştırma üniteleri ve çevre düzenlemesiyle birer modern sanayi tesisi-
sidir.

Dinamik olan bu çöp sisteminin tüm üniteleri sistemin vazgeçilmez birimleridir.

Zamanla çöplerin ayrıştırılarak toplanması, geri dönüşünün sağlanması ve çöplerden elektrik enerjisi, gaz ve gübre üniteleri de devreye girecektir.

Çöplüklerden yeşil alanlara...

Modern çöp tesislerimizi devreye soktuğumuzda Halkalı, Aydınlı, Kemerbur-

gaz ve Ümraniye çöplüklerini yeşil alanlar ve spor sahaları olarak yeniden düzenleyerek halkımızın hizmetine sunacağız. Sırf Halkalı çöplüğünün ıslah edilmesiyle 1000 dönümlük bir alanı halkımıza yeşil saha olarak armağan etmeyi planlıyoruz.

Çöp dağlarına paydos...

Günlük çöp toplama çalışmalarımıza gelince... İstanbul Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde ana caddelerde bulunan yaklaşık 700 adet çöp konteyneri ve 1350 adet çöp kutusunun çöpleri hergün düzenli bir biçimde alınmaktadır.

Bir başka deyişle, günlük ortalama 450 ton çöp toplanmaktadır. Ayrıca yol süpürme araçlarımız ile günlük ortalama 350 ton toz-toprak toplanmaktadır. Yani günde toplam 1000 km. yolun temizlik işleri yapılmaktadır. Dahası, şehrin muhtelif yerlerinde bulunan tarihi eser ve anıtlar, periyodik olarak yıkanarak temizlenmekte, kaldırım ve bordürler de boyanmaktadır.

Yeni çöp araçları...

Şehrin temizliğine verdiğimiz önemden dolayı çöp araçlarımızı yenileyerek daha modern hale getirdik. İsveç'ten 76 adet çöp TIR'ı aldık. Bu araçların Eylül 1994'teki maliyeti 300 milyar liradır. Ayrıca 10 damperli kamyon, 2 arazöz, 5 dozer, 2 loder, 2 grayder, 4 kompaktör, 2 skrayper ve hastane atıkları için 7 çöp kamyonuna toplam 478 milyar lira ödemede bulunduk. Entegre çöp makinalarını da bir an önce devreye sokma çalışmalarımız devam ediyor.

Hastane atıklarının imhası...

Hastalıkların önüne geçmek için genel çöpler ile hastane atıklarını birbirinden ayırabilmek amacıyla Rumeli Yakası çöp imha alanında bir adet hastane atıklarını yakma tesisi inşaatı, çöp imhasına hazır hale getirildi.

2.7. Hizmet araç ve gereçleri

Müdürlük Büyükşehir Belediye Başkanlığının bulunduğu ana binanın dışında İnkılap caddesi No:20 Aksaray-İstanbul adresinde mülkiyeti başkanlığımıza ait 5 katlı yaklaşık 350 m²'lik müstakil bir binada faaliyet göstermektedir.

Araçla ilgili bilgiler:

Müdürlükte 11 adet araç bulunmaktadır.

Mevcut araçların kapasite ve özellikleri;

1 adet Suzuki marka jeep

1 adet BMC marka kamyonet

1 adet 250 Dodge marka kamyonet

2 adet Ford marka minübüs

2 adet Toros marka Taksi

1 adet Reno 9 marka Taksi

1 adet Turgut Reis adlı Deniz Teknesi

2 adet Deniz yüzeyinden Çöp toplama Teknesi (her ikizi arızalı)

-İhtiyaç

Bugün için;

1 Adet Devriye Teknesi

1 Adet Çok Maksatlı Çöp Toplama Teknesi

2 Adet Oil Skimmer Portatif Yağ Emici

1 Takım Bariyer'e

İhtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç duyulan araçla ilgili Teknik Şartnameler hazırlanarak alınması için Satınalma Müdürlüğü'ne talepte bulunulmuştur.

Gereçlerle ilgili bilgiler

Müdürlükçe bulunan gereçlerin kullanım amaçlarına göre sayı, kapasite ve özellikleri:

Hava kirliliği için:

2 Adet Mobil Sistem Anlık Hava Kirliliği Ölçüm Cihazı

1 Adet Dizel-Egzos gazı Gaz Analizör Cihazı

1 Adet Benzinli-Egzos gazı Gaz Analizör Cihazı

2 Adet Kömür Analiz seti (Kalorimetre bombası, etüv, kül fırını vs.)

1 Adet SO₂ ve Pm ölçümü yapan yarı otomatik ölçüm cihazı

Gürültü Kirliliği için:

2 Adet EI Tipi RS 103 SCHALLPEGELMESSER darbe gürültü ölçüm cihazı.

2 Adet Gürültü Ölçüm Seti (istenilen frakanstaki seslerin ölçümünü yapabilen ölçüm cihazı)

Deniz kirliliği için:

1 Adet Deniz kirliliği D/R3 Spectro Photometre

-İhtiyaç

Sanayiden kaynaklanan hava kirliliğinin denetim ve ölçümü için 1 adet Baca Gazı Analizör ile 1 adet portatif partikül madde (toz) ölçüm cihazına ihtiyaç olması nedeniyle, bu cihazın alımı düşünülmektedir.

2.8. Hizmet/Yatırım durumu

Hizmet

Sağlık ve Sosyal Yardım Hizmetleri Programında Çevre Sağlığı Hizmetlerinde faaliyet gösteren Müdürlük aşağıdaki hizmetleri vermektedir.

1- Marmara Denizi ve Boğaz'da denizi kirleten gemi ve deniz vasıtaları kontrol edilmekte ve kirletme cezaları kesilmektedir.

2- Büyükşehir Belediyemiz sınırları içindeki tüm işyerleri ile konutlardan ve araçlardan kaynaklanan emisyonların çözümüne çalışılmaktadır.

3- İşyerleri ve araçlardan kaynaklanan gürültü sorunu ve giderilmesi hususlarında çalışılmaktadır.

4- İhalesi yapılmış olan Katı Atık Tesisleri İnşaatı hizmetleri yürütülmektedir.

- 5- Haliç'in taranması ve Rehabilitasyonu çalışmaları yürütülecektir.
- 6- Halkalı, Kemerburgaz, Ümraniye çöp sahalarının ıslah çalışmaları yapılacaktır.
- 7- Katık Atık Hijyenik Dolgu Alanları (Avrupa-Asya yakası) Tevsii inşaatı.
- 8- Katı Atık Dolgu Alanı Gazından Enerji elde etme ve Enerji Nakil Hattı inşaatı.
- 9- Çevre ile ilgili muhtelif şikayetler mahallinde incelenip, gereğinin yapılması ilgili birimlerden istenmekte ve takip edilmektedir.

Yatırım durumu

Geçmiş Yıllardan Devam Edenler

Müdürlüğün 1994 yılı Bütçesinden yeralan yatırımlar

Açıklama:

- 1- Katı Atık Projesi: Çift Çek. Kamyon, damperli kamyon, hastahane atıkları taşıma aracı, su tankeri, dozer, Loder, Grayder, Kompaktör, Skreyger.
- 2- Deniz Kontrolleri için devriye teknesi, deniz temizleme teknesi, bariyer, UHF+deniz telsizi.
- 3- Mobil sistem hava kirliliği ölçüm laboratuvarı, sabit sistem hava kirliliği ölçüm cihazı, portatif bacagazı ölçüm cihazı, mobil gürültü ölçüm cihazı ve diğer cihazlar.

4- Atık Atık Tesisleri inşaatı

5- Ümraniye, Kemerburgaz, Halkalı Çöp sahaları ıslahı

6- Haliç Tarama ve Rehabilitasyonu

1995 Programında Yer alanlar:

Müdürlüğün 1995 Yılı Bütçesinde yeralan yatırımlar

Açıklama:

- 1- Katı Atık Tesisleri İnşaatı
- 2- Katı Atık Hijyenik Dolgu Alanları (Avrupa ve Asya Yakası) Tevsii inşaatı
- 3- Haliç Tarama ve Rehabilitasyonu inşaatı
- 4- Ümraniye, Kemerburgaz, Halkalı Çöp sahaları ıslahı inşaatı
- 5- Katı Atık Dolgu Alanı Gazından Enerji Elde Etme Tesisi ve Enerji Nakil Hattı İnşaatı (69)

SONUÇ

İnsanoğlu, aklının ve gücünün varlığını hissettiği günden başlayarak çevre-
siyle belirli bir etkileşime girmiştir. Doğayı kendi isteği doğrultusunda yönlendir-
me çabaları tarıma geçişle birlikte başlamışsa da, bu yönlendirme günümüz ko-
şullarına göre neredeyse sıfır düzeyindedir. Süreç içerisinde bu yönlendirmenin
oranı ve etkisi artmış, 1800'lerden sonra artık yoketme dönemine girilmiştir. 20.
yy.la gelince iyice belirginleşen çevre sorunları can almaya başlamış, ancak ko-
nunun genel olarak tartışılması ve çözüm aranması son 30-40 yılda gündeme
gelmiştir.

Artık çevre sorunları tüm dünyanın ortak sorunu olarak değerlendirilmekte-
dir. Çevre sorunları insanlar arasında oluşturulan yapay sınırları ortadan kaldır-
makta, devlet ayrımı yapmamaktadır. Dünya genelini ilgilendiren kirlilik türleri
çoktur. Ozonun incilmesi, temiz su bulmanın zorlaşması, ormanların kesimi,
deniz ve göllerin kirlenmesi, çölleşme, nükleer atıklar, fosil yakıt kullanımının
artması vb. bu genel kirlilik türlerindedir.

Bu genel çevre sorunlarının ve genel çözümlerin dışında, daha küçük bo-
yutta ülke ve hatta kent düzeyinde sorunlar ve çözümler vardır. Çevre sorunları-
nın giderilmesi konusunda bir ülkedeki tüm kurumların ortaklaşa çalışmaları ge-
reklidir. Bu kurumları hükümet, üniversiteler, partiler, demokratik kitle örgütleri,
sendikalar, odalar, dernekler, gönüllü kuruluşlar, bilimsel kuruluşlar ve yerel yö-
netimler oluşturur.

Bu tez boyunca yukarıda adı geçen kurumlardan biri olan yerel yönetimler
ve bunların arasında da İstanbul Büyükşehir Belediyesi değerlendirilmiştir. İs-
tanbul kenti, ülkede varolan tüm kirlilikleri içinde barındıran bir yerdir. Günümüz-
de ülkenin diğer kentlerinde olduğu gibi, İstanbul genelinde de çevre sorunları-
na en etkili biçimde müdahale edebilecek kuruluşların başında kentteki yerel
yönetim gelmektedir.

Yerel yönetimlerin çevre sorunlarıyla ilgilenme zorunlulukları yasalarla deği-
şik zaman ve yerlerde açıklanmıştır. Zaten çevreyi koruma ve çevre kirliliğini
önlemeye yönelik çalışmalar, insanların ve günümüz Türkiye'sinde olanların en
örgütlü gücü olan yerel yönetimlerle başarıya ulaşabilir.

Ülkemizde görülen çevre sorunlarının önemli bir özelliği, kentsel kökenli ol-

masıdır. Kentlerimizde gerekli ve uygun çevre koşullarının tam olarak varlığını söyleyemeyiz. Kentsel kökenli çevre sorunlarını çözecek ilk yetkili organ da yerel yönetimlerdir. Ancak tüm bu uğraşları, gelişmiş ve yeterli örgütsel altyapının varlığına dayanır. Yerel yönetimler ekonomik ya da nüfus durumlarına göre, katı atıklar, su kirliliği, atık sular ve hava kirliliği gibi değişik çevre sorunlarıyla uğraşmak durumundadırlar.

Hızlı nüfus artışı, özellikle İstanbul gibi bir kentte bir çok çevre sorununu da beraberinde getirmektedir. Denetlenemeyecek boyuttaki iç göç nedeniyle kentin nüfusu hızla artmakta, bu da diğer çevre sorunlarıyla birlikte hızlı bir yapılaşmayı getirmektedir. tam bir düzensizliğin egemen olduğu bu alana ilgi, aşırı rant geliri elde etme düşüncesiyle de beslenince ortaya kaçak yapılaşma çıkmaktadır. İstanbul'a olan bu aşırı göçün önlenmesi, kentin çevre sorunlarını daha kolayca çözme yolları sağlayacaktır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi çevre sorunlarıyla ilgili konularda çalışmalar yapmak üzere "Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği" adıyla bir birlik kurmuştur. Bu birlik, adı geçen belediyelerin ortak hareket etme anlamında organizasyonlarını gerçekleştirmektedir. Ayrıca Anakent Belediyesi içinde Çevre Koruma Müdürlüğü, Çevre Koruma Daire Başkanlığı ve Çevre Koruma Komisyonu vardır. Çevre Koruma Müdürlüğü daha çok Marmara'nın gemiler yoluyla kirlenmesini engellemeye çalışmakta, diğer birimler de rutin işlemlerini sürdürmektedir.

İstanbul'un çevre sorunları Anakent Belediyesi'nin çalışmalarında şöyle görünmektedir:

Kentte gerek kat artırımını ve gerekse gecekondu yapımı sürmektedir. İç göç, nüfus artışı ve aşırı rant geliri elde etme düşüncesi bu türden yapılaşmayı ancak hızıyla artırmaktadır. tüm çevre sorunlarını da beraberinde yaratan bu olumsuz gelişme konusunda ne yazık ki, ülkenin bir çok yerinde olduğu gibi, İstanbul'da da yerel yönetimler bir şey yapamamaktadır. Çözümler sürekli ya da etkili değil, önlenmekten çok geciktirmeye yöneliktir.

Katı Atıklar konusunda önemli yatırımlar yapılmıştır. Maliyeti 2,2 trilyondur. Depolama istasyonları Anadolu yakasında kömürcüoda mevkiinde, Avrupa yakasında ise odayeri mevkiinde çalışmaya başlamıştır.

Çöp aktarma istasyonları veya çöp depolama alanları bilinen anlamda çöplük değil, idare binaları, yıkama üniteleri, araç bakım atölyeleri, sıkıştırma üniteleri ve çevre düzenlemesiyle birer modern sanayi tesisidir. Zamanla çöplerin ayrıştırılarak toplanması geri dönüşünün sağlanması ve çöplerin elektrik enerjisi, gaz ve gübre üniteleri de devreye girmesi planlanmaktadır. Halkalı, Aydınli, Kemerburgaz ve Ümraniye çöplükleri de yeşil alan ve spor sahaları olarak düzenlenecektir.

Marmara ve Haliç'in kirliliği konusunda da çalışmalar vardır. Marmara'nın kirlenmesinin önlenmesi amacıyla, Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği kurulmuş, ancak birlik henüz somut çözümler üretip yaşama geçirilememiştir. Bu

konuda yapılan en önemli çalışma, Haliç'ten gelen aratımsız suların denizi daha çok kirlettiğinin belirlenmesi ve bu işlemin durdurulmasıdır. Sonuç olarak şu anda Haliç çevresindeki binalar yıkılmış, yeşil alanlar yaratılmış durumdadır. Daha sonra da, Haliç'e akan kanalizasyonlar değişik alanlarda toplanmış ve böylece Haliç'e akan pis sulara engel olunmaya çalışılmıştır.

Haliç'in taranması ve Rehabilitasyon projesi 1995 yılında İTÜ Yıldız T. Üniversitesi ve Gebze Yok. Tek. Enstitüsü çevre mühendisliği bölümünde yapılmış ve 1996 yılında uygulamaya başlanacaktır.

Atıksu konusundaki çalışmalar yeterli düzeyde değildir. Atıksu Denetim Dairesi İSKİ Bünyesinde ancak 1986'da kurulmuştur. Atıksu konusundaki yatırımlar devam ediyor Kazlıçeşmedeki deri fabrikaları kaldırılarak kirlenme önlenmiştir.

Sonuç olarak, atıksu konusunda çalışmalar yapılmakla birlikte, yeterli ve gereken hızda olduğu da söylenemez. Bunun nedeni de merkezi hükümetten yeterli kaynak aktarımının yapılmamasındandır.

Hava kirliliği de, İstanbul için önemli bir sorundur. Kentin jeomorfolojik yapısına karşın, taşıtlardan ve kışın ısınmadan kaynaklanan yüksek orandaki hava kirliliği doğal gazın gelmesiyle birlikte büyük ölçüde azalacaktır.

Ayrıca hava kirliliğine neden olan kalitesiz kömürlere bir standart ve iyileştirme mecburiyeti getirilmiştir. Bu konuda İst. yedi noktada denetimler yapılmaktadır. Bu denetimlerin de hava kirliliğini azaltacağı kesindir. Ancak kesin çözüm halkın bu konuda eğitimidir.

KAYNAKLAR

- Algan, Nesrin, "Uluslararası İlişkiler ve Çevre" Mülkiyeliler Dergisi, sayı: 120, Haziran 1990 s.4 IOCDE et 1, OECD Paris 1979
- Av. Giritli Suna, Çevre Sorunları, İst. 1993 s. 94.
- Belediyeler Birliği Yayınları, 1989-1990
- Bozkurt, Güvenç, İnsan ve Kültür, Remzi Kit. B. Fikir. K Dizisi, 20, İst. 1984.
- Bulutoğlu, Kenan, Kamu Ekonomisine giriş, Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1981, s. 339.
- Cumhuriyet Gazetesi, 1989.
- Çam, Esat, Siyaset Bilimi, Der. Yayınevi, Yayın No: 34 İst. 1984
- Çepel, N. Genel Ekoloji, İst. Üni. Orman Fak. Yay. No: 3155/352, 1983, s. 9-10
- Çörtoğlu, Sahir, Komşuluk hukukunda Taşınmaz mülkiyetin kullanılmasının çevreye etki ve sonuçları, Ankara, A.Ü.İ.T.İ. a. Yayınları No: 202, 1982 s. 24.
- Dominique, Larre, Sanayii ve Çevre Konulu, Dünya Sanayi Konferansının sonuçları ve tavsiye kararları s. ve ç. konferansı, T. Ç. S. V. Y. 1986 s. 25.
- Erdin, Ertuğrul, Çevre Kirlenmesi Olgusu ve Önlemler" Dünya Birlik Basın Haber Bülteni (Ağustos 1985) s. 18-19.
- Erkonak, Halil, "Çevre sorunu ve sistem yaklaşımı" Bilim teknik, cilt 21, sayı 253 (Aralık 1988) s. 15,16.
- Göka, Erol "Davranış Çevre İlişkisini İncileyen Bir Bilim Dalı, Çevre Psikolojisi "Bilim ve Teknik, Cilt, 21, sayı: 252, yıl 1988 s. 10.
- Gürpınar Ergün, Çevre Sorunları Ders Notları (Teksir) İst. 1988, s. 9
- Gürpınar, Ergün, Çevre Sorunları, İst. Der. Yay. 1990, s. 13.
- İST. B.Ş. Belediyesi Hava Kirliliğinin Azaltılmasına İlişkin Çalışmaları hakkında kısa rapor.
- İstanbul Ticaret Odası 3 Aylık Bülteni-1991.
- Kantarcı, Doğan, Demirci, Gülşen "Türkiye'de Çevre Sorunları Üzerine Yapılan Bilimsel Toplantılarda Ele Alınan Konuların Ekolojik Açıdan Değerlendirilmesi Türk-Alman Çevre mühendisleri sempozyumu, İzmir (11-16 Haz. 1984) s. 46.

- Kışlalıoğlu, Mine, Berkes Fikret, Çevre ve İkołoji, İst. Remzi Kitabevi, 1989, s. 38-39.
- Oğuz, Burhan, Çevre Üzerinde Düşünceler, Ank. T. Ç. S. V. 1986 s. 31-32.
- Özer, Nurten "Tıbbi Ekoloji görüşüyle Meteoroloji" Bilim ve Teknik s. 24.
- Özer, Öznur, "Çevre konusunda Tanımlar ve Açıklamalar", Çevre sorunlarına giriş, Mobil, s. 13.
- P.A. Victor, İktisadi açıdan çevre kirlenmesi, Çev. Ö. Faruk Batırel, İst. Macmillan İktisat serisi, Akbank Kültür Yayınları, 1978, s. 14-15.
- Prof. Giritli İsmet ve Av. Giritli Suna Çevre Sorunları İst. 1993, s. 96.
- Prof. Keleş, R., Doç. Hamamcı, Can, Çevre Bilimi Simge K. 1993. Ank. s. 15.
- R. Geldiay, A. Koçartaş, Genel Ekoloji, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Yay. No: 65, 1975, s. 1.
- Sonat, Arslan, "Yerleşik İktisadın Pradigması, Mülkiyeliler Dergisi, sayı 120. (Haziran 1990) s.31-32.
- Sungur, Necati; "Toplum ve doğa kanseri: Çevre sorunu" Bilim Teknik, Cilt, 21, sayı 252. (Kasım 1988) s.4.
- T. C. Çevre Genel Müdürlüğü Yayınları, 1988.
- T. C. İst. Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü, Birifing Dosyası, 1994.
- T. C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayın Organı İstanbul Bülteni sayı-14-1Nisan1995 s.6-7.
- T.C. İst. Büyükşehir Bel. Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü, Çevre sorunları isimli broşür, s.1-2.
- Uslu, Orhan, "Çevre Sorunlarına Temel Ekolojik ve Ekonomik Yaklaşımlar Çevre ve Ekonomi Ank. 1985. s. 118-149.
- Yavuz, Fehmi, Çevre Sor. Genellikle Ülkemiz Açısından, A. Ü., S. B. F. Yay. 534 Ank. 1983 s. 54.
- Yavuz, Fehmi; Keleş Ruşen, Çevre Sorunları, Ank. SBF. Yayın. 534, 1983.
- Türner, Tekin, Erol, "Boğaziçinde coğrafi görünümü değiştiren bir faktör olarak sanayi" İst. Boğaziçi ve çevresi sorunları sem. T. Ç. K. V. Yay. İst. 1975 s. 69.

